

STORSTADSKOMMITTÉN

Storstadsutredningen konstaterade i sitt slutbetänkande att segregationen hade ökat i våra storstäder under 80-talet. Utredningen visade bland annat att storstadsområdenas "minst attraktiva" bostadsområden var invandrarna överrepresenterade liksom arbetslösa och personer som var mer eller mindre permanent utslagna från arbetsmarknaden. I dessa områden var många hushåll beroende av socialbidrag. Andelen sådana hushåll ökade snabbare än genomsnittligt i regionerna. Andelen förtidspensionerade, ensamhushåll och ensamma kvinnor med barn var hög. I dessa områden fanns också en stor överrepresentation av personer med dålig hälsa. Sjukskrivningarna var många. Vårdkonsumtionen och dödligheten var högre än genomsnittet i regionerna i Sverige.

Vad har hänt sedan dess? Storstadskommittén har gjort en uppföljning från 1985 fram till 1995.

Situationen är att beteckna som allvarlig. Det handlar om en sammantagen ekonomisk, social, etnisk och demografisk segregation som har förstärkts. Den gängse bilden av att det främst är en etnisk segregation stämmer inte. Utan det är en tydlig ekonomisk och social segregation som har utvecklats.

En analys av hur situationen har utvecklats efter 1990 har gjorts med hjälp av statistikuppgifter från Statistiska Centralbyrån (SCB) insamlade av Institutet för regional analys (Inregia AB) utifrån den bostadsområdesindelning som förra Storstadsutredningen tillämpade.

Analysarbetet har genomförts av Ilija Batljan, departementssekreterare vid Sekretariatet för långsiktigt analysarbete på Socialdepartementet.

Föreliggande rapport innehåller inga ställningstaganden från kommittén. Det är vår förhoppning att den ska bidra till ökad kunskap

och stimulera till debatt om hur man kan skapa möjligheter för att bryta den strukturella arbetslösheten och socialbidragsberoendet.

Rapporten bildar ett underlag för Storstadskommitténs arbete med sitt slutbetänkande.

Stockholm i september 1997

Kerstin Alnebratt
Ordförande i Storstadskommittén

Innehåll

1	Inledning	7
1.1	Den allmänna utvecklingen	8
1.1.1	Den ekonomiska bilden 1985-1993	10
1.1.2	Inkomstfördelningen, den aktuella bilden	11
1.1.3	Socialbidrag 1985-1993	12
1.2	Ensamföräldrar	16
1.3	Etniska faktorer	18
	– Invandrare har svag anknytning till arbetsmarknaden	21
2	Segregation	23
2.1	Områdesindelning	24
2.2	Ekonomisk segregation	28
	– Stora skillnader mellan ”extremt låg inkomst” - områden och ”extremt hög inkomst” - områden	34
2.2.1	Socialbidrag	37
	– Socialbidrag - utveckling över tiden	39
	– Socialbidragsberoendet bland den infödda befolkningen	44
	– Finns det ett positivt samband mellan andelen socialbidragstagare av befolkningen totalt och andelen socialbidragstagare bland den infödda befolkningen i ”extremt låginkomst” - områden?	46
2.2.2	Hälsa	46
	– Förtidspensionärer/sjukbidragstagare	49
	– Antal sjukpenningdagar	51
2.3	Etnisk segregation	52
2.4	Demografiska faktorer	58
2.4.1	Ensamföräldrar	58
2.4.2	Ålder	61

3	Sambandet mellan etnisk och ekonomisk respektive social segregation	65
3.1	Hur ser segregationen i Sverige ut i jämförelse med andra länder?	70
4	Slutsatser och diskussion	75
	– Är segregationen positiv?	78
	Bilaga A De berörda kommunerna	81
	Bilaga B Vilka områden har vi studerat?	89

1 Inledning

Vi lever i en tid med stora förändringar. Allting går mycket fort och det är faktiskt bara några hundra dagar kvar till år tjugohundra. Mycket har hunnit hända de senaste hundra åren. Vi har generellt fått det bättre och inkomstskillnaderna har minskat år efter år fram till början av 1980-talet när inkomstfördelningen var som jämnast. Samtidigt har Sverige haft en mycket låg arbetslöshet under en lång period fram till början av 1990-talet. Men 1990-talet kännetecknas av en hög arbetslöshet. De samhällsekonomiska förutsättningarna har förändrats radikalt. Både vad gäller inkomst och den sociala situationen i övrigt växer klyftorna och Sverige håller på att förändras till ett mer kontinentaleuropeiskt land – t.ex. i fråga om arbetslöshetens storlek. Det påstås allt oftare att svenska storstäder och deras förorter alltmer har börjat likna London och New York och att segregationen har ökat och den sociala utslagningen växt. Samtidigt står det dock klart att Sverige fortfarande hävdar sig väl i internationella jämförande studier när det gäller att skapa mest jämlika levnadsvillkor.

Förhoppningen är att i det följande kunna ge en bild av segregationens utveckling i storstadsregionerna under de senaste tio åren. Har vi fått ett samhälle där olika befolkningsgrupper (oavsett om de är definierade utifrån ekonomiska, sociala, etniska eller demografiska principer) ansamlas i olika bostadsområden (fattiga bostadsområden, rika bostadsområden, invandrar-bostadsområden, svenska bostadsområden ...) utan att ha kontakt med varandra? Är det också så – som på kontinenten – att det ofta bara är en gata som skiljer de olika befolkningsgrupperna (dvs. deras bostadsområden) åt? Är "delade" städer den verklighet vi alltmer går emot?

I denna rapport diskuteras segregationen i storstäderna. Utvecklingen under de senaste åren beskrivs. Tyngdpunkten ligger på en belysning

av förhållandena i de mest utsatta områdena i storstadsregionerna. Data som används i rapporten är framtagna av SCB och insamlade av INREGIA.

Rapporten är indelad i fyra kapitel. Det första inleds med en översiktlig beskrivning av den samhällsekonomiska utvecklingen i Sverige under de senaste åren. Där beskrivs också socialbidragens utveckling och de utsatta grupperna, framförallt invandrare och ensamma mammor. I kapitel två studeras segregationen. Det kapitlets centrala del handlar om levnadsförhållandena i de bostadsområden som är mest utsatta – ekonomiskt och socialt.

Kapitel tre behandlar sambandet mellan ekonomisk respektive social segregation och segregation som bygger på etniska grunder. I kapitlet görs också en del internationella jämförelser.

I ett avslutande kapitel förs en diskussion om segregationen och slutsatserna presenteras.

I bilaga A beskrivs de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö samt de övriga kommunerna som Storstadskommittén samarbetar med (Botkyrka, Haninge, Huddinge och Södertälje). En jämförelse görs av befolkningsutvecklingen, den etniska sammansättningen, åldersstrukturen samt socialbidragsutvecklingen i olika kommuner.

En företeckning över de områden som studerats i rapporten återfinns i bilaga B.

1.1 Den allmänna utvecklingen

Detta är en områdesbaserad studie. Den beskriver förhållandena i storstadsregionerna med avseende på ekonomiska, sociala, etniska och demografiska faktorer. Studien skall också försöka knyta ihop de lokala förhållandena i ett bredare perspektiv på ett regionalt och nationellt plan. Med perspektiv på ett nationellt plan menas direkta jämförelser mellan förhållandena i bostadsområden med den natio-

nella utvecklingen, men också de makroekonomiska faktorernas genomslag på det lilla bostadsområdet (som verkar leva sitt liv tryggt, opåverkat av de stora makroekonomiska förändringarna).

Samspelet mellan den övergripande samhällsnivån och den lokala nivån blir mycket viktigt utifrån kraven på långsiktighet. Beslut som berör enskilda bostadsområden kan direkt påverkas av vilka förväntningar på det framtida makroekonomiska utfallet som beslutsfattaren (både centralt och lokalt) har. Ett typiskt exempel är att det finns en stor skara bedömare som avvaktar med åtgärder i förväntan att en sjunkande arbetslöshet skulle lösa en stor del av de problem som idag existerar i storstadsregionerna.¹

En sådan förväntning kan, om det visar sig att den är felaktig, försvåra och ibland rentav omöjliggöra insatser som kan vara nödvändiga att göra på ett tidigt stadium.

Det faktum att vi har uppgifter som täcker både en utdragen högkonjunktur och en djup lågkonjunktur kan vara ett bra underlag för att försöka ge stöd till eller göra avkall på den ovannämnda bedömningen. Förhoppningen är att detta i alla fall skall leda fram till en mer nyanserad bild av situationen i de mest ekonomiskt och socialt utsatta områdena i storstadsregionerna.

¹ Det är självklart att en lägre arbetslöshet på nationell nivå är oerhört viktigt för alla bostadsområden men det kan inte uteslutas att arbetslösheten i de socialt och ekonomiskt mest utsatta områdena framförallt beror på strukturella faktorer och att utvecklingen i de områdena inte påverkas i någon större utsträckning av en högkonjunktur. I rapporten "Utesluten från arbetsmarknaden" visade SCB att de som var arbetslösa under lågkonjunkturen under första hälften av 1980-talet var i stor utsträckning arbetslösa både under högkonjunkturåret 1990 och i den nya lågkonjunkturen i början på 1990-talet. SCB visade att 20 procent av de som var arbetslösa 1985 var det också 1990. Samtidigt var 55 procent av de som var arbetslösa 1990 arbetslösa också 1993. Dessutom visades att risken att bli arbetslös var högre för yngre personer och för de med långa arbetslöshetsstider.

1.1.1 Den ekonomiska bilden 1985-1993

Den allmänna ekonomiska utvecklingen har naturligtvis stor betydelse för utvecklingen i storstadsregionerna. Både utvecklingen på arbetsmarknaden men också inkomstfördelningen spelar en avgörande roll för de ekonomiskt och socialt mest utsatta områdena. Därför är det angeläget att beskriva den ekonomiska utvecklingen under de senaste åren, 1985 och framåt, på en nationell nivå.

Högkonjunkturen under 1980-talet kännetecknades av en utdragen tillväxtperiod som i slutet av decenniet övergick i överhettning. Under perioden 1985-1990 pendlade tillväxten i BNP mellan 2 och 3 procent. Den öppna arbetslösheten sjönk under samma period från 2,8 procent 1985 till som minst 1,5 procent 1989. År 1990 låg den på mycket låga 1,6 procent. Sysselsättningsintensiteten, som är en viktig indikator inte minst när det gäller att uppmärksamma dold arbetslöshet, ökade från internationellt sett mycket höga 80,3 procent 1985 upp till 83,1 procent 1990.

Svensk ekonomi gick i början av 1990-talet in i en djup lågkonjunktur. Detta gjorde att de makroekonomiska förutsättningarna från 1990-talets början kom att bli helt annorlunda än de som rådde i slutet av 1980-talet. BNP-tillväxten var negativ under perioden 1991-1993 och BNP sjönk med cirka 5 procent på grund av det kraftiga fallet i sysselsättningen. Det totala antalet sysselsatta sjönk i hela ekonomin under perioden 1990-1993 med 521 000 personer eller med drygt 4 procent i genomsnitt per år. Arbetslösheten ökade kraftigt från 1,6 procent 1990 till 8,2 procent 1993. Samtidigt minskade sysselsättningsintensiteten med 10,5 procentenheter eller med i genomsnitt 3,5 procent per år under perioden 1990-1993.

Ökade inkomstklyftor under perioden 1990-1993 var en naturlig följd av utvecklingen på arbetsmarknaden, eftersom en omedelbar konsekvens av en ökad arbetslöshet är att många individer, respektive hushåll, drabbas av inkomstförluster.² En annan faktor som påverkar inkomstklyftorna vid en ökad arbetslöshet är att arbetslös-

² Denna utveckling gäller de i arbetsför ålder. När det gäller inkomstspridningen totalt motverkas denna effekt av ökade inkomster för de äldre.

heten särskilt drabbar de grupper som redan har låga inkomster. Den snabba ökningen av arbetslösheten mellan 1990 och 1993 drabbade särskilt de unga nytilkomna på arbetsmarknaden. Situationen förvärrades också drastisk för invandrare, funktionshindrade och personer med kort utbildning. De fick svårare att komma in eller att hålla sig kvar på arbetsmarknaden.

1.1.2 Inkomstfördelningen, den aktuella bilden

Inkomstklyftorna ökade under perioden 1985-1993. I den fördelningspolitiska redogörelsen till budgetpropositionen (proposition 1996/1997:1) nämns bl.a. följande faktorer som förklaring till den ökade inkomstspridningen:

– Efterfrågan på arbetskraft med hög utbildning har ökat samtidigt som efterfrågan på arbetskraft med låg utbildning har minskat. Detta fenomen är på intet sätt unikt för Sverige.

– Den totala sysselsättningen, inklusive ett ökat antal studerande och förtidspensionärer, har minskat. Särskilt ungdomarnas minskade sysselsättning har bidragit till en ökad inkomstspridning. Den höga öppna arbetslösheten i sig förefaller dock inte direkt ha bidragit till ökningen. Detta torde i första hand förklaras av att trygghetssystemen på ett ganska effektivt sätt skyddat de arbetslösa mot stora inkomstförluster.

– De fortsatt ökade inkomsterna för pensionärer som grupp verkar inte längre inkomstutjämnande. Det finns snarare indikationer på att fortsatt höjda pensioner under krisåren, tillsammans med minskade löneinkomster, kan ha bidragit till ökade inkomstskillnader.

Enligt samma redogörelse påpekas att Sverige och de andra nordiska länderna, även efter de senaste årens förändringar, lyckats bevara en internationellt sett jämn inkomstfördelning och skyddat ekonomiskt svaga grupper. Vidare konstateras att, mer påtaglig än ökningen av inkomstspridning är, de strukturella förändringar som inträffat i fördelningen av ekonomiska resurser.

Att peka ut ”vinnare och förlorare” är alltid riskabelt. Det som gäller för en grupp gäller inte nödvändigtvis de enskilda hushållen i denna grupp, vidare är orsakerna till att en grupp ”halkat efter” eller ”gynnats” inte helt lätt att bestämma. Det förefaller dock som om de grupper som fått den största försämringen av sin ekonomiska situation de senaste åren är ungdomar och barnfamiljer. Ungdomarnas situation beror inte i första hand på några nedskärningar i trygghets-systemen – grundskyddet måste fortfarande betraktas som gott – utan på att de har svårigheter att komma in på arbetsmarknaden. Den grupp som klarat sig bäst genom den ekonomiska krisen är pensionärerna, dock betyder inte detta att de enskilda pensionärerna fått det bättre, utan på att försämringarna för dem som grupp varit relativt små.

1.1.3 Socialbidrag 1985-1993³

Som framgår av avsnittet 1.1.1 har arbetslösheten i Sverige ökat dramatiskt under perioden 1985-1993. Först minskade den mellan 1985 och 1990 för att sedan mellan 1990 och 1993 stiga från några procent (arbetslöshet inkl arbetsmarknadspolitiska åtgärder var 2,9 procent 1990) till drygt 12 procent 1993. Sysselsättningsfallet och den ökade arbetslösheten gjorde att många personer också lämnade arbetskraften. Detta ledde till att även den dolda arbetslösheten⁴ ökade. Antalet "dolt arbetslösa" ökade från 37 000 år 1990 till 141000 år 1993. Ökningen har fortsatt och 1996 var 183 000 personer dolt arbetslösa (lika med 4,2 procent av arbetskraften).

En annan slutsats från avsnitt 1.1.1 är att det i första hand är de som har svag anknytning till arbetsmarknaden som drabbas i tider av svåra ekonomiska påfrestningar. Allt detta har naturligtvis påverkat

³ I avsnittet används av Socialstyrelsen publicerad statistik (se bl.a. Socialtjänst 1997:9). Statistiken syftar till att belysa vilka personer och hushåll som fått bidrag under det aktuella året och med vilka belopp.

⁴ "Dolt arbetslösa" eller "latent arbetssökande" är personer utanför arbetskraften som velat och kunnat ta ett arbete, men inte sökt det under den aktuella mätveckan. Till "latent arbetssökande" förs även heltidsstuderande som sökt arbete.

utvecklingen av socialbidragsberoendet. Socialbidragen har ökat både i antal socialbidragstagare men också utgiftsmässigt under perioden 1985-1993 (tabell 1.1).

Tabell 1.1 Bidragstagare, genomsnittlig bidragstid samt utgivet socialbidrag.

År	Bidragstagare		Antal månader bidrag utgått i medeltal	Utgivet socialbidrag i löpande priser, miljoner kronor
	Totalt antal	I % av folkmängden		
1985	535 557	6,4	4,2	3345,0
1990	516 825	6,0	4,1	4720,6
1993	671 303	7,6	4,6	8712,3
1996	753 109	8,5	5,5	11883,6

Kommentar till siffrorna i tabellen: I uppgifterna för 1985 ingick asylsökande i statistiken. När det gäller uppgifterna för 1993 och 1996 ingår introduktionsersättning enligt lagen (1992:1068) om introduktionsersättning för flyktingar och vissa utlänningar. Introduktionsersättning jämföras i statistiksammanhang med socialbidragsstatistik.

Källa: Socialstyrelsen.

Under perioden 1985-1993 hände mycket på det ekonomiska planet. Följderna är tydliga när det gäller utvecklingen av socialbidragen. Antalet hushåll med socialbidrag ökade med drygt 25 procent. Kostnaderna för socialbidrag ökade mycket mer (ca 65 procent i fasta priser). Kostnaderna för svenska hushåll ökade med 34 procent (ca 40 procent av ökningen). För utländska hushåll var ökningen 138 procent (ca 60 procent av ökningen). Det genomsnittliga socialbidraget var ca 30 procent högre i fasta priser 1993 än 1985. Bidragstiden ökade med 10 procent under perioden.

En tredjedel av bidragstagarna erhöll bidrag både 1985 och 1992. De hushåll som erhöll socialbidrag 1985 fick i genomsnitt bidrag någon gång varje år under ytterligare 4 av 7 år framåt i tiden. Som vi kan se från tabell 1.1 skedde de stora förändringarna under perioden 1990-1993. Således har kostnaderna för socialbidrag nästan dubblerats från 4,72 till 8,7 miljarder kr. I fasta priser räknat ökade kostnaderna med 57,5 procent. Antalet månader, som socialbidraget utgått i genomsnitt, ökade från 4,1 månader till 4,6 månader.

Socialbidragen utgjorde 1993 ca 1 procent av alla disponibla inkomster. Drygt 7,5 procent av befolkningen, ca 671 000 personer, fick socialbidrag någon gång under året. I genomsnitt fick varje hushåll med socialbidrag 24 000 kr under knappt 5 månader, vilket motsvarade i genomsnitt ca 20 procent av deras disponibla inkomster. Av den totala socialbidragssumman gick knappt hälften till de ca 16 procent av bidragshushållen, som erhöll bidrag 10 månader eller fler under 1993. De mest utsatta grupperna när det gäller socialbidragsberoendet var invandrare och ensamföräldrar. Bidragstagandet var högst hos ensamstående kvinnor med barn, där en av tre fick socialbidrag någon gång under året. Det var framför allt yngre mammor som fick socialbidrag (40 procent av de unga mammorna med ett barn och 60 procent av de med två barn 1992).

Socialbidragstagarna är i stor utsträckning yngre personer. Bidragstagandet avtar sedan successivt med åldern. Bland svenska hushåll är det vanligt att ungdomar erhåller socialbidrag, men ovanligt att ålderspensionärer⁵ får det. Det omvända gäller bland utländska hushåll. Där är det en mindre andel ungdomar och en högre andel bland personer över 65 år som erhåller socialbidrag.

Socialbidragstagandet varierar över landet. Storstäderna har högst andel hushåll med socialbidrag och högst genomsnittligt bidrag per hushåll. Lägsta andelen återfinns i norra delarna av Sverige. I glesbygdskommuner är det istället en hög andel som får statliga transfereringar såsom sjukbidrag/förtidspension och arbetslöshetsersättning.

⁵ En viktig orsak till de observerade skillnaderna är naturligtvis den ekonomiska trygghet som det svenska pensionssystemet ger.

När det gäller inkomster hade 1993 knappt en tiondel av hushållen disponibla årsinkomster under socialbidragsnormen. Av dessa familjer fick en femtedel socialbidrag. Denna femtedel hade genomgående en sämre ekonomisk situation än övriga med inkomster under norm.

Det negativa utvecklingen fortsatte också mellan 1993 och 1996. Kostnaderna för socialbidrag fortsatte att öka i samband med att både antalet socialbidragstagare och antalet månader som socialbidraget utgått i genomsnitt ökade. Antalet socialbidragstagare ökade mellan 1993 och 1996 med 12,2 procent. Samtidigt ökade den genomsnittliga bidragstiden från 4,6 månader till 5,5 månader.

Det finns stora regionala variationer när det gäller utbetalt bidragsbelopp per invånare 1996. Bland länen hade Göteborgs- och Bohus län det högsta bidragsbeloppet per invånare (2203 kr/inv.). Det kan jämföras med Norrbottens län som hade det lägsta bidragsbeloppet (667 kr/inv.). Storstäderna Malmö (3294 kr/inv.) och Göteborg (3019 kr/inv.) hade de högsta utbetalda bidragsbeloppen 1996. Vellinge, den rika förortskommunen till Malmö, hade det lägsta bidragsbeloppet per invånare, 174 kronor, vilket är 19 gånger lägre än Malmö.

Andelen bidragstagare av hela befolkningen var 8,5 procent för hela landet. Den högsta andelen socialbidragstagare hade Botkyrka och Malmö (ca 15 %). Danderyd och Vellinge hade den lägsta andelen socialbidragstagare 1996 (ca 2%).

De unga är starkt överrepresenterade bland socialbidragstagarna i förhållande till deras andel av befolkningen. Av samtliga 20-24 åringar fick ca 21 procent socialbidrag någon gång under 1996. Dessutom är gruppen 20-24 åringar den grupp där andelen personer med socialbidrag ökade mest (15 %) under 1996 jämfört med föregående år. Av de unga i åldern 20-24 som fick socialbidrag under 1996 var 67 procent kvarvarande, dvs. de hade fått socialbidrag någon gång både under 1995 och 1996. Ensamstående kvinnor med

barn var också starkt överrepresenterade bland socialbidragstagare och mer än var tredje fick socialbidrag (ca 37 %) någon gång under 1996.

1.2 Ensamföräldrar⁶

Ensamföräldrarnas ekonomiska situation och det faktum att ensamföräldrarna befinner sig i ett sämre läge än sammanboende föräldrar har blivit alltmer uppmärksammat under den senaste tiden. Ensamföräldrar har både lägre inkomster och är mer drabbade av arbetslösheten än sammanboende. Deras faktorinkomster⁷, dvs. i första hand inkomster från förvärvsarbete, är betydligt lägre än de sammanboendes – även med hänsyn tagen till hur många personer som skall leva på inkomsten. En följd av detta är att de i väsentligt högre grad blir hänvisade till olika former av bidrag för sin försörjning. Som framgick i avsnitt 1.1.3 utgår socialbidragen i hög grad till ensamföräldrarna. När det gäller faktorinkomster föll dessa för ensamföräldrarna med nästan 10 procent (per konsumtionsenhet räknat) perioden 1991-1993.

Faktorinkomsternas utveckling har i sin tur ett samband med den försämrade utvecklingen på arbetsmarknaden. De ensamstående föräldrarna med barn har förlorat sitt fotfäste på arbetsmarknaden i mycket större utsträckning än samboende med barn under perioden 1991-1993. Värst drabbade är kvinnorna med de yngsta barnen, vars arbetskraftsdeltagande har sjunkit med omkring tio procentenheter sedan slutet av 1980-talet. Även många ensamstående kvinnor med enbart äldre barn har lämnat arbetskraften. Nästan 15 procent stod utanför arbetsmarknaden 1995 mot endast 9 procent 1988. Påfallande är också skillnaderna mellan ensamma småbarnspappor och småbarnsmammor – 9 procent resp. 26 procent ingick ej i arbets-

⁶ För en utförlig beskrivning av ensamföräldrars situation se ”Ensamföräldrarna – en utsatt grupp?”, Valfärdsprojektet, Socialdepartementet, 1996.

⁷ Faktorinkomsten definieras som summan av inkomst från förvärvsarbete och inkomst från kapital.

kraften 1995. Denna skillnad fanns redan 1988, men i båda grupperna har arbetskraftsdeltagandet sjunkit. Andelen som står utanför arbetskraften har ökat i särskilt hög grad bland de yngre ensamstående mammorna. I gruppen 20 - 24 år stod 1995 endast omkring hälften till arbetsmarknadens förfogande.

Andelen arbetslösa bland ensamstående föräldrar är större än bland samboende föräldrar för båda könen och den har ökat kraftigt under den senaste lågkonjunkturen – mycket kraftigare än samboende föräldrars. Påfallande är att den ökade arbetslösheten i så hög grad drabbat småbarnsföräldrar av båda könen. År 1995 var ca 15 procent av de ensamstående småbarnsföräldrarna arbetslösa jämfört med 6-7 procent för de samboende. Även här har de yngre drabbats värre än de äldre – 1995 var en tredjedel av de ensamstående mammorna i åldern 20-24 år arbetslösa.

Sammanfattningsvis finner man att 1995 saknar närmare 40 procent av samtliga ensamstående kvinnor med barn under 7 år förvärvsarbete. Mer än en fjärdedel av dem tillhör över huvud taget inte arbetskraften. Detta är nästan en fördubbling jämfört med 1988 och innebär en dramatisk försämring i möjligheterna till egen försörjning i gruppen. Även grupperna ensamstående mammor med äldre barn och ensamstående pappor har fått en avsevärt försämrad försörjningssituation till följd av den ekonomiska krisen, men utvecklingen är här inte fullt lika påfallande.

Ensamstående mammor är ingen homogen grupp. Skillnader finns både när det gäller hur de blivit ensamma, hur många barn de har, vilken utbildning de har, vilka inkomster de har och hur de kan bemästra sin situation. Trots detta finns det många gemensamma drag i deras livssituation som härrör just från det faktum att de är ställda att klara försörjning, fostran av barn samt organisation av hemmet och övriga praktiska situationer i livet utan en vuxen livspartner som stöd. Problemen handlar ofta om dålig ekonomi, låg utbildning och dåligt självförtroende, brist på tid och stöd i vardagsituationen, såriga relationer med den andra föräldern och brister i det sociala nätverket. Den samlade effekten är att många mår dåligt. Förekomsten av rökning och bruk av lugnande medel och sömnme-

del ökar bland ensamföräldrar.⁸ Frekvensen självmordsförsök är också betydligt högre i gruppen än för kvinnor i allmänhet.⁹

1.3 Etniska faktorer

Det finns ingen entydig och sammanhängande definition av begreppet "invandrare". Oavsett om det gäller olika forskarstudier eller den allmänna debatten använder man ofta olika definitioner och avgränsningar vad gäller vilka individer som omfattas av begreppet. Därför kan det vara svårt att förstå vad som menas med invandrare och vilka de är. För att definiera själva begreppet och för att förstå bakgrunden till invandrargruppens existens är det viktigt att ange några utgångspunkter.

Invandringens karaktär och ursprung har ändrats med tiden. Den första rekryteringen av arbetskraft utomlands genomfördes under 1940-talets högkonjunktur. Manliga yrkesarbetare från Ungern och Italien var bland de första grupperna som kom. Efter krigsslutet skedde en kraftig industriell expansion i Sverige. Detta kom i sin tur att innebära ett stort behov av arbetskraft. Men på grund av de låga födelsetalen under 1930-talet, utbildningsexpansionen efter 1945 samt de förbättrade ålderspensionerna räckte det inhemska arbetskraftsutbudet inte till för denna expansion. Under sådana förhållanden sågs import av arbetskraft som en möjlighet att tillfredsställa industrins arbetskraftsbehov. Att svenska företag bedrev en aktiv rekryteringspolitik blev en naturlig följd.

Svenska staten hjälpte aktivt till med rekryteringen. Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) som bildades 1948 och dess föregångare Arbetsmarknadskommissionen fick sluta avtal med olika länder om organiserad överföring av utländsk arbetskraft. Denna rekryterings-

⁸ "Ensamma mammor - en rapport om ensamstående mödrars hälsa och livsvillkor", Folkhälsoinstitutet 1994:24.

⁹ Se bl.a. "Flest självmordsförsök bland unga, frånskilda mödrar" artikel av Danuta Wasserman, Social forskning nr 4/90.

politik underlättades genom slopandet av kraven på visering och arbetstillstånd för nordiska medborgare samt 1946 och 1954 års överenskommelser om en fri nordisk arbetsmarknad.

Men oavsett möjligheten för nordisk arbetskraft att flytta till Sverige kvarstod arbetskraftsbristen. Utöver nordiska medborgare kom det under 1950- och 1960- talet invandrare från Jugoslavien, Grekland, Italien och Turkiet samt en rad andra europeiska länder.¹⁰ Under 1950- talet invandrade årligen cirka 25 000 personer och under 1960- talet cirka 40 000 personer. Toppnoteringen vad gäller invandring uppnåddes 1970 när 75 000 personer flyttade till Sverige. Arbetskraftsinvandringen var den dominerande invandringsformen fram till början av 1970- talet.

Trots att det under 1950-talet kom en större grupp flyktingar från Ungern och i slutet av 1960-talet nya flyktinggrupper från Polen och Tjeckoslovakien svarade flyktingar¹¹ endast för en liten andel av alla invandrare fram till mitten av 1970-talet. Men redan under 1950-talet var Sveriges insats i flyktingfrågan internationellt mycket uppmärksammas.¹² I och med militärkuppen i Chile 1973 började flyktingar i större utsträckning söka sig till Sverige.

Militärkupper, inbördeskrig, etniska motsättningar och ett stort antal odemokratiska regimer världen över ledde till ökade flyktingströmmar i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet. Detta bidrog till att många människor flydde till Sverige som de ansåg vara ett demokratisk land som respekterade mänskliga rättigheter. Samtidigt var det svenska folket medvetet om att Sverige hade det bra och ansåg att man solidariskt borde ställa upp för människor som var förföljda

¹⁰ Till exempel: Västtyskland, Österrike, Belgien, Holland, Polen och Tjeckoslovakien. Det är intressant att uppmärksamma att invandrare från Polen och Tjeckoslovakien till skillnad från de andra var flyktingar.

¹¹ Som flyktingar räknas, förutom människor som här fått fristad enligt Genevekonventionen s k konventionsflyktingar, personer som beviljats flyktingliknande skäl inkl humanitära skäl och personer som beviljats tillstånd genom tillfälligt ändrad asylpraxis.

¹² Se Arbetets marknad, Sven Skogh 1963.

och sökte skydd. Allt detta låg till grund för den omfattande invandring som har ägt rum de två senaste decennierna. Det största antalet flyktingar kom till Sverige under perioden 1987-1993. Nästan 140 000 människor fick fristad här under denna period, bl.a. tog man emot flyktingar från rest-Jugoslavien och Bosnien-Hercegovina under 1992-93. Efter 1994 har antalet personer som flytt till Sverige reducerats kraftigt.

Arbetskraftsinvandrare har sedan början av 50-talet haft möjlighet att återförenas med sina familjer i Sverige. Även de som kämpade för en reglerad arbetskraftsinvandring tyckte att familjemedlemmar till redan invandrade personer skulle få flytta hit. Detta var en human syn på invandringen (den kan också jämföras med det sk gästarbetsresystemet¹³ som tillämpades i Tyskland och Schweiz). Den generösa politiken vad gäller anhöriga till dem som redan hade beviljats uppehållstillstånd fortsatte att tillämpas också i samband med flyktinginvandringen. Utvecklingen efter 1985 innebar att fram till 1993 fick över 20 000 personer årligen uppehållstillstånd på grund av familjeanknytning. Invandrare p.g.a. familjeanknytning liksom flyktinginvandrare kom huvudsakligen från länder i tredje världen och Östeuropa.

Avgränsningen av vilka individer som omfattas av begreppet "invandrare" beror rimligen på vilken frågeställning som analyseras. Det är förklaringen till att det saknas en allmänt vedertagen definition av begreppet "invandrare". Begreppet används ofta som beteckning för personer med utländskt påbrå. Vad som menas med utländskt påbrå är dock ingen självklarhet. Det är därför viktigt att det i rapporten använda begreppet definieras. *I rapporten avses med invandrare utlandsfödda personer* (där något annat inte anges). Det bör dock påpekas att beroende på tillgången av statistiska uppgifter kommer ibland andra definitioner att användas.

Som redan nämnts påverkas inkomstfördelningen kraftigt av hög arbetslöshet. Hög arbetslöshet och låg sysselsättningsgrad är vanlig

¹³ Gästarbetsresystemet är utformat så att efterfrågeöverskottet på arbetskraft under högkonjunkturerna motverkas genom invandring, medan arbetslösheten under lågkonjunkturerna mildras genom återutvandring.

bland invandrare. En resultat av detta blir låga inkomster och högt socialbidragsberoende.

Invandrare har svag anknytning till arbetsmarknaden

Arbetslösheten bland utländska medborgare har under hela den studerade perioden generellt varit mer än dubbelt så hög som för befolkningen totalt (tabell 1.2).

Tabell 1.2 Arbetslösheten.

Andel av arbetskraften.

	1985	1990	1993	1996
Utländska medborgare	5,2 %	4,0 %	20,8 %	22,4 %
Total befolkningen	2,8 %	1,5 %	8,2 %	8,1 %
Kvoten	1,86	2,67	2,54	2,77

Källa: SCB, AKU.

Men arbetslösheten är ingen bra indikator på invandrarnas situation på arbetsmarknaden. Detta beror på att ett stort antal invandrare inte alls tillhör arbetskraften.

En bättre bild av invandrarnas situation på arbetsmarknaden fås om man jämför andelen sysselsatta av befolkningen i arbetsför ålder (16-64 år) för olika invandrargrupper respektive den infödda befolkningen. Invandrare har en låg andel sysselsatta. Bland utomnordiska invandrare var 1994 andelen sysselsatta av befolkningen i arbetsför ålder inte högre än 36 procent att jämföra med 62 procent för invandrare från nordiska länder samt 72 procent för personer med svenskt medborgarskap. Särskilt drabbade är gruppen utomeuropeiska invandrare, där endast drygt en på fyra hade förvärvsarbete

(29 %).¹⁴ Detta visar att det finns en hög dold arbetslöshet bland invandrare, som är särskilt stor bland utomnordiska invandrare.

¹⁴ ”Etnisk boendesegregation i teori och praktik”, Andersson, Roger och Molina, Irene i SOU 1996:55, Vagar in i Sverige.

2 Segregation

Segregationen i städerna har under de senaste åren fått ökad uppmärksamhet. Man brukar tala om segregation när olika befolkningsgrupper är systematiskt åtskilda i fråga om bostäder, arbetsplatser, skolor, m. m. I Storstadskommitténs första delbetänkande Att röja hinder (SOU 1995:42) gavs denna definition av segregation:

”Med segregation menas inte bara en socioekonomisk och etnisk uppdelning av olika befolkningsgrupper, det kan också vara fråga om en uppdelning i olika boendemiljöer. När dessa olika uppdelningar sammanfaller kan boendesegregationen bli allvarlig.”

Begreppet segregation kan också användas i betydelsen avsaknad av sociala relationer mellan olika befolkningsgrupper. Även detta kan leda till en ojämn fördelning av människor – socialt, ekonomiskt, etniskt, demografiskt. Brister på kontakter kan resultera i en distans mellan olika grupper som manifesteras genom deras fysiska separation.

Segregation är dock ingen enkel företeelse. Tvärtom har den flera dimensioner. De som vi i det följande kommer att studera är de ekonomiska, sociala, etniska och demografiska. Helheten är viktig men olika dimensioner måste hållas isär. I många fall framträder de olika dimensionerna tillsammans.

I rapporten definieras segregationen som geografiskt separation mellan olika befolkningsgrupper (definierade utifrån ekonomiska, sociala, etniska eller demografiska karakteristika). Den fysiska separationen uppfattas också som en manifestation av social distans mellan olika befolkningsgrupper.

2.1 Områdesindelning

För att kunna beskriva levnadsförhållandena i storstäderna på ett lättförståeligt sätt och samtidigt kunna svara på frågan om hur utbredd segregationen är, är det nödvändigt att börja med en kartläggning där olika specifika grupper anges, exempelvis socialbidragstagare eller låginkomsttagare. En förutsättning är då naturligtvis en geografisk avgränsning av de områden som skall analyseras. Områden som man önskar analysera kan återfinnas på alla olika geografiska nivåer. Resultatet av analysen beror på vilken typ av område man studerar. Ju större delområde man väljer desto större är sannolikheten att dess sammansättning blir mer differentierad.

Vid studier av boendesegregation i storstadsområden är förutsättningarna för det sociala samspelet mellan stadens invånare av central betydelse. Ett delområde bör alltså motsvara ett *grannskap* – en naturlig arena för de mellanmännsliga relationerna och kontakterna. Ett grannskap motsvarar ungefär en stadsdel i "stenstaden" eller ett bostadsområde litet längre bort från stadskärnan. Det finns ett annat viktig skäl till att man i segregationsstudier väljer grannskap. Ett grannskap kan nämligen tillskrivas ett symboliskt värde som är betydelsefullt när människor formar sin sociala identifikation. Varken kommuner, som är mycket större, eller t.ex. kvarter, som är mycket mindre torde ha denna innebörd för sin befolkning.

Det förefaller vara mindre viktigt att välja delområden med avseende på homogenitet vad gäller bostadsbeståndets ålder eller hustyp. Skillnader i dessa avseenden påverkar det sociala samspelet i mindre grad än t.ex. naturliga gränser mellan områdena. Att använda primärområden¹⁵ för segregationsstudier har också den fördelen att de uppfyller de väsentligaste kraven på ett grannskap: Det är ett område som bestäms av "naturliga gränser", motsvarande en stadsdel eller ett bostadsområde, som har tillräckligt många invånare för att utgöra underlag för en viss offentlig och privat basservice och som därför betraktas av invånarna som det egna identifikationsområdet.

¹⁵ Med ett primärområde avses oftast ett bostadsområde (i vissa fall en stadsdel). Primärområdet uppfyller de väsentliga kraven på grannskap och dess befolkning är oftast mellan fyra och tio tusen invånare.

För att kunna jämföra de olika bostadsområdena i storstadsregionerna har vi använt oss av en likartad områdesindelning i delområden.

Områdesindelningen som skapades för 1989 års Storstadsutredning hade två geografiska nivåer under kommunnivå. De minsta områdena kallades regionområden. Områdesindelningen gjordes efter en homogenitetsprincip med avseende på bostadsbebyggelsens sammansättning (hustyp, byggnadsperiod och ägarkategori). Regionområdena kan betraktas som delar av bostadsområden eller stadsdelar.

För att kunna beskriva segregationen och dess verkningar i våra tre storstadsregioner, både sinsemellan och över tid, har vi valt att omarbota den förra Storstadsutredningens geografiska indelning av storstadsregionerna i så kallade primärområden. Dessa motsvarar i stort sett bostadsområden. På Storstadskommitténs uppdrag har Institutet för regional analys (INREGIA) dels gjort en uppdatering av den förra Storstadsutredningens primärområden för att få dem så jämförbara som möjligt, dels samlat in statistik för att beskriva den sociala situationen i primärområdena.

För att identifiera vilka stadsdelar som är särskilt utsatta och beskriva deras sociala struktur har en metod valts som utgår från relationen mellan antalet hög- och låginkomsttagare. Som höginkomsttagare har man avgränsat de 20 procent i respektive region som har de högsta inkomsterna.¹⁶ På motsvarande sätt har de 20 procent i regionen som har de lägsta inkomsterna förts till gruppen låginkomsttagare. Bland dem som har låg årsinkomst finns många yngre som på grund av studier inte arbetat hela året eller kvinnor som genom hushållsinkomsten haft ekonomiska möjligheter att arbeta deltid. Årsinkomsterna för dessa grupper är således inte ett särskilt bra mått på ekonomiska resurser. För att undvika en sådan snedvridning har

¹⁶ Med inkomst menas sammanräknad inkomst. Den definierades fram t.o.m. 1990 som summan av inkomst av tjänst, kapital, annan fastighet, tillfällig förvärvsverksamhet samt rörelse. I inkomstsummorna ingick skattepliktiga transfereringar. Från 1991 har denna definition förändrats något, men detta torde inte ha någon större betydelse för beräknade inkomstmått och kvoten mellan låg- och höginkomsttagare. Modellen för indelning av bostadsområden har utvecklats av Danuta Biterman och Inregia AB på uppdrag av Storstadskommittén.

inkomstfördelningen bland män i åldrarna 25-64 år fått ligga till grund för beräkningen av andelen hög- och låginkomsttagare i de olika primärområdena.

Inkomsttagarna delas in i tre klasser, de med låg, hög och mellaninkomst. Låg- och höginkomstgränserna är relativa och beroende av hur inkomsterna förändras. Som framgår av nedanstående tablå har gränserna förskjutits över tiden och är olika för de tre regionerna.

Inkomster som grund för områdesindelning

**Övre gräns för
låginkomsttagare**

	<i>Stockholms län</i>	<i>Malmöregionen</i>	<i>Göteborgsregionen</i>
1990	112 800	104 200	115 100
1993	106 800	99 800	111 700

**Nedre gräns för
höginkomsttagare**

1990	265 100	238 200	213 500
1993	293 000	254 700	263 000

Mot bakgrund härav blir det naturliga att räkna fram gränserna för hög- och låginkomsttagare för varje region. Härmed kommer primärområdenas relativa situation i regionen att beskrivas. För att kunna beskriva områdena, men också för att kunna jämföra utvecklingen mellan olika områdestyper och över tid har ett klassningssystem använts, som utgår från kvoten mellan låginkomsttagare och höginkomsttagare i respektive primärområde. Kvotvärdet för höginkomstområden, där höginkomsttagarna är långt fler än låginkomsttagarna, är mycket mindre än ett. Situationen i låginkomstområden är omvänd, dvs. kvoten är mycket högre än ett. I de primärområden, där hög- och låginkomsttagare procentmässigt inte avviker alltför mycket från varandra, är denna kvot omkring ett. Primärområdena har därefter indelats i klasser efter kvotens storlek, kompletterat med vissa gränsvillkor. Åtta områdestyper har särskilts (se tabellen nedan).

Tabell 2.1 Områdestyper

Områdestyp	Kvot låginkomsttagare /höginkomsttagare
Extremt hög inkomst	under 0,25
Mycket hög inkomst	0,25 - 0,50
Hög inkomst	0,50 - 0,80
Över medelinkomst	0,80 - 1,25
Under medelinkomst	1,25 - 2,00
Låg inkomst	2,00 - 4,00
Mycket låg inkomst	4,00 - 10,00
Extremt låg inkomst	över 10,00

Primärområden med ”extremt hög inkomst” och ”extremt låg inkomst” är synnerligen homogena med avseende på invånarnas ekonomiska situation. I den ena typen av område är den överväldigande delen av de boende höginkomsttagare och nästan inga låginkomsttagare, medan i den andra typen av område är förhållandet det omvända. Som en illustration kan sägas att kvoten ”över 10” som karakteriserar ”extremt låg inkomst” - områdena innebär att det bor mer än tio gånger så många låginkomsttagare som höginkomsttagare i dessa områden.

Med utgångspunkt i den ovanstående beskrivna metoden har man valt att särskilt analysera de stadsdelar (eller primärområden) som tillhör gruppen ”extremt låg inkomst” - områden men också i viss mån de som tillhör gruppen ”mycket låg inkomst” - områden (se nedan). I rapporten betecknas de områden som är mest socialt och ekonomiskt utsatta ”extremt låg inkomst” - områden.

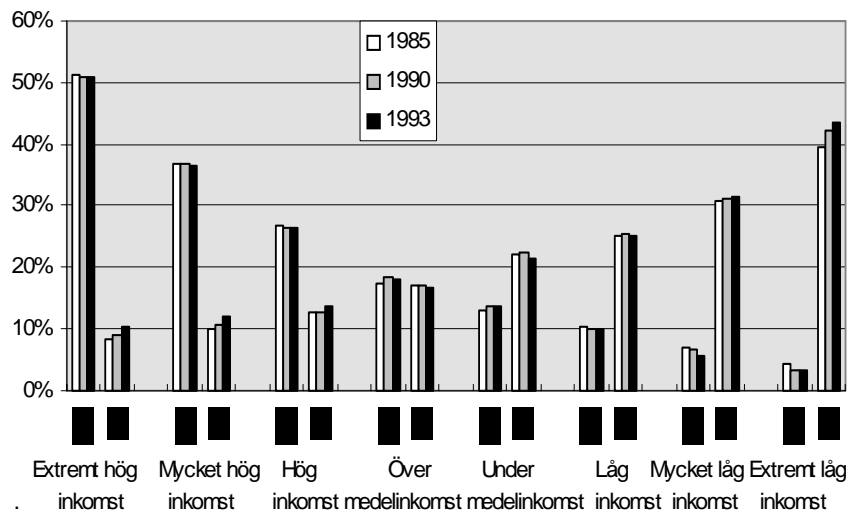
2.2 Ekonomisk segregation

Som det påpekades i inledningen av detta kapital beror resultatet av analysen på vilken slags område (vilken geografisk nivå t. ex. bostadsområde eller primärkommun eller region osv.) man studerar. Detsamma gäller när man försöker aggregera olika typer av områden till en högre nivå. Ju större aggregat som väljs desto större är sannolikheten att dess sammansättning blir mer differentierad och själva bilden av utvecklingen mer oklar. En bra illustration till aggregeringsnivåns betydelse är den i delbetänkandet "Att växa bland betong och kojor" (SOU 1997:61) använda indelningen.

I detta delbetänkandet gjorde Storstadskommittén en kartläggning av barns och ungdomars uppväxt- och levnadsvillkor i storstädernas utsatta stadsdelar. Kommittén valde att definiera en stadsdel som utsatt när stadsdelens kvotvärdet är över 2,00, dvs. följande områdestyper: Låg inkomst, mycket låg inkomst och extremt låg inkomst. Kommitténs kartläggning visade att det i synnerhet var områdestyperna "mycket låg inkomst" och "extremt låg inkomst" som avvek markant från övriga områdestyper. Bland annat mot bakgrund av detta begränsas beteckningen "utsatta bostadsområden" till områdestyperna "mycket låg" och "extremt låg inkomst" i denna rapport. Andra sex typområden kommer i rapporten att betecknas som "alla andra områden"

Själva indelningen på typområden bygger på inkomsterna. Dessa används som indikator på olika bostadsområdets ekonomiska status. Stora skillnader i var man bor beroende om man är låg- eller höginkomsttagare visar den ekonomiska segregationen.

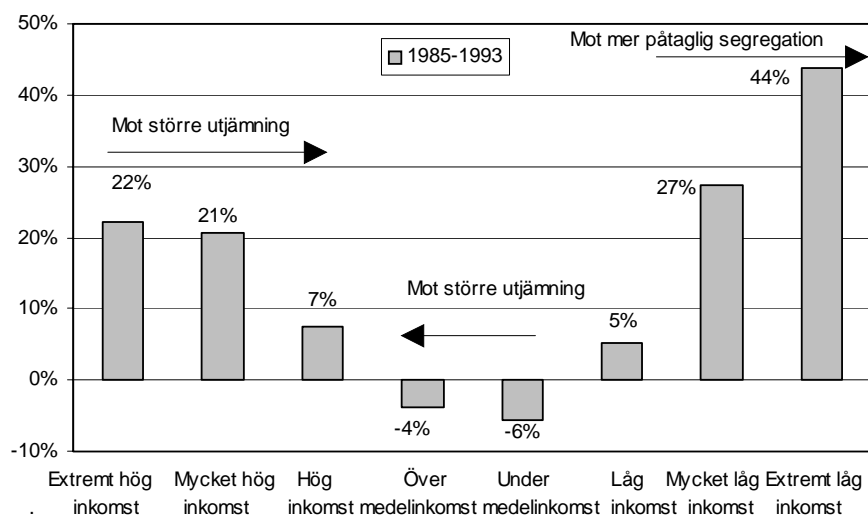
Diagram 2.1 Andelen låginkomsttagare respektive höginkomsttagare i olika områdestyper 1985, 1990, 1993 (1993 års indelning).



Källa: Storstadskommittén

Som det framgår från diagrammet har andelen låginkomsttagare ökat medan andelen höginkomsttagare har minskat för områden med mycket låga och extremt låga inkomster. För att göra ett jämförelse mellan utvecklingen för olika typområden har man räknat fram hur kvoten mellan genomsnittlig andel låginkomsttagare och genomsnittlig andel höginkomsttagare har förändrats mellan 1985 och 1994 (se diagram 2.2 nedan).

Diagram 2.2 Förändringen av kvoten (andelen låginkomsttagare/andelen höginkomsttagare) i olika områdestyper 1985 - 1993.



Källa: Storstadskommittén och egna beräkningar.

Diagrammet visar att förändringarna av kvoten för områden med hög inkomst, över medelinkomst, under medelinkomst och låg inkomst var marginella medan förändringarna för extremt hög inkomst och mycket hög inkomst respektive extremt låg inkomst och mycket låg inkomst var kraftiga. Således ökade kvoten för extremt hög inkomst och mycket hög inkomst med drygt 20 procent mellan 1985 och 1994 vilken kan tolkas som ett steg i riktning mot större utjämning (närmande till andra områden inom gruppen "alla andra områden").

En helt annorlunda bild kommer fram om man tittar på områden med mycket låga respektive extremt låga inkomster. Kvoten mellan låginkomsttagare och höginkomsttagare för områden med mycket låga inkomster har ökat med 27 procent under perioden 1985-1994. Ökningen har varit ännu kraftigare för bostadsområden med extremt låga inkomster, alltså har kvoten för dessa områden ökat med hela 44 procent under perioden. Utvecklingen för bostadsområdena med mycket låga respektive extremt låga inkomster tolkas som ett steg i riktning mot mer påtaglig ekonomisk segregation (avlägsnande från "alla andra områden").

Sammanfattningsvis kan man konstatera att segregationen mellan bostadsområden med mycket låga respektive extremt låga inkomster och "alla andra områden" har blivit mer påtaglig, medan inom gruppen "alla andra områden" har en utjämning skett.

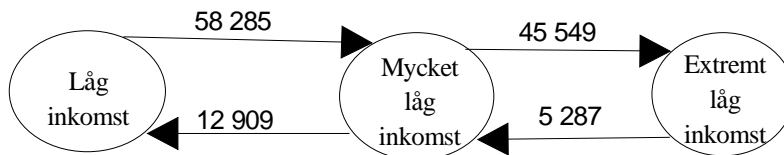
Den ovan gjorda analysen utgår ifrån den klassning som gällde 1993 och jämförelsen avser samma områden vid olika tidpunkter. Ett annat sätt att göra analysen skulle kunna vara att testa vilka områden som hade bytt sin ekonomiska status, dvs. vilka område som hade ändrat sin områdestyp under perioden 1985 - 1993. En sådan analys visar också hur stabil själva analysmodellen är (alltså hur stabila de avgränsningar för olika typområden som används i indelningen är). En illustration till avgränsningens betydelse kan vara t.ex. området Gårdstensberget i Göteborg. År 1990 var området räknat som områdestyp "mycket låg inkomst" (med 3,6 % höginkomsttagare och 33 % låginkomsttagare). Tre år senare betecknas samma område som "extremt låg inkomst" (med 3,3 % höginkomsttagare och 34 % låginkomsttagare). Alltså området har bytt områdestyp (sänkt sin ekonomiska status) oavsett den marginella förändringen. Det är därför viktigt att kontrollera vilka områden som tillhörde samma typområde både 1985 och 1993, respektive vilka som höjde/sänkte sin ekonomiska status.

En närmare granskning¹⁷ visar att av alla 433 bostadsområden i storstadsregionerna har knappt 75 procent haft samma områdestyp både 1985 och 1993. Detta visar på att områdesindelningen är stabil över tiden men kan också ge antydningar till att förändringarna när det gäller det ekonomiska statuset inte varit stora – relativt sett – för majoriteten av bostadsområdena i storstadsregionerna under den studerade perioden. Dessutom visar det sig att det är fler områden och framförallt bor det fler invånare i de områdena för vilka en sänkning av den ekonomiska statusen har skett jämfört med områden som har fått se sitt ekonomiska status höjt.

¹⁷ Analysen av vilka områden som har bytt områdestyp presenterades i PM 1996-06-06, "Gruppering och beskrivning av utvecklingen i storstädernas bostadsområden utifrån befolkningens ekonomiska resurser", Inregia AB på uppdrag av Storstadskommittén.

Utvecklingen vad gäller områdestyper ”mycket låg inkomst” och ”extremt låg inkomst” visar tydligt vad det handlar om (se figur 2.1). Det bodde fyra och en halv gånger så många invånare i bostadsområden som sänkte sin ekonomiska status från låg inkomst till mycket låg inkomst som de som höjde statusen från mycket låg inkomst till låg inkomst. Samtidigt bodde mer än åtta och en halv gånger så många invånare i bostadsområden som sänkte sin ekonomiska status från mycket låg inkomst till extremt låg inkomst som de som höjde statusen från extremt låg inkomst till mycket låg inkomst. Som läsaren själv kan förmoda förekom det inte någon rörlighet mellan områdestyper extremt låg inkomst och låg inkomst.

Figur 2.1 Antalet invånare 1993 i bostadsområden som sänkte respektive höjde sin ekonomiska status mellan typområdena låg inkomst, mycket låg inkomst och extremt låg inkomst.



Källa: Inregia AB och egna beräkningar.

I den fortsatta analysen kommer man att utgå ifrån den indelningen som var relevant för 1993.

Av totalt 433 primärområden i storstadsregionerna kunde 49 områden hänföras till kategorin mycket låg inkomst respektive extremt låg inkomst 1994, 37 områden med mycket låg inkomst och 12 områden med extremt låg inkomst. I denna grupp av bostadsområden, bodde sammantaget över 300 000 invånare detta år, vilket motsvarar 12 procent av regionernas samtliga invånare. I Stor-Malmö återfanns den största andelen invånare som bodde i ett bostadsområde med mycket låg respektive extremt låg inkomst, 15 procent, och i Stor-Göteborg var denna andel 17 procent och i Stor-Stockholm 8 procent. I de områden som betecknas som "extremt låg inkomst" - områden, och som visar sig ha en mycket oförmånlig social struktur, bodde över 93 000 personer 1994.

Nedanstående tabell 2.2 visar hur många människor som bodde i de olika områdestyperna.

Tabell 2.2 Antal invånare i storstadsområden indelade i områdestyper 1994.

Områdestyp	Antal invånare	Antal bostadsområden
Extremt hög inkomst	103 277	20
Mycket hög inkomst	341 745	55
Hög inkomst	495 302	80
Över medelinkomst	488 145	84
Under medelinkomst	477 465	79
Låg inkomst	402 347	66
Mycket låg inkomst	214 694	37
Extremt låg inkomst	93 068	12

De flesta av bostadsområdena i ”mycket låg inkomst” - områden och ”extremt låg inkomst” - områden finns inom miljonprogrammets bostadsbestånd, dvs. bostäder som byggdes under åren 1965-1975. En stor andel av fastighetsbeståndet i områdena utgörs av hyresrätter och knappt 70 procent av dessa ägs av allmännyttiga bostadsföretag. Allmännyttans ägarandel är störst i områden med extremt låga inkomster. I ”extremt låg inkomst” - områden var närmare 71 procent av fastigheterna byggda under åren 1965-1975. Allmännyttan ägde 64 procent av beståndet. Detta kan jämföras med att andelen små hus var 4 procent av fastighetsbeståndet.

*Stora skillnader mellan ”extremt låg inkomst” - områden och
”extremt hög inkomst” - områden*

En fråga, som följer den tidigare presenterade indelningen, är vilket område i respektive storstad som de rika oftast väljer, respektive de fattiga oftast blir hänvisade till och hur stor skillnaden i fördelningen mellan höginkomsttagare och låginkomsttagare är.

Tabell 2.3A Här bor oftast fattiga respektive rika - Stockholm.

	Rinkeby	Södra Ängby
Höginkomsttagare	1,4 %	64,6 %
Låginkomsttagare	53,3 %	8,2 %
Socialbidragstagare		
infödda svenskar	24,7 %	0,3 %
totalt	35,7 %	0,5 %
Invandrare	61,6 %	9,1 %
Ensamföräldrar	28,1 %	6,9 %
Ålder		
0-24 år	42,8 %	37,4 %
65-w år	5,7 %	13,5 %
Bostäder		
allmännyttan	79,4 %	0,0 %
små hus	0,1 %	95,8 %
Valdeltagande - kommunalval	53,6 %	94,1 %

Tabell 2.3B Här bor oftast fattiga respektive rika - Göteborg.

	Hjällbo	Hovås
Höginkomsttagare	5,0 %	58,2 %
Låginkomsttagare	50,0 %	12,4 %
Socialbidragstagare infödda svenskar	25,7 %	1,3 %
totalt	44,2 %	1,2 %
Invandrare	66,1 %	8,0 %
Ensamföräldrar	25,0 %	2,1 %
Ålder		
0-24 år	47,0 %	32,4 %
65-w år	7,2 %	16,1 %
Bostäder		
allmännyttan	91,4 %	0,0 %
små hus	8,5 %	97,6 %
Valdeltagande - kommunalval	60,0%	92,6%

Tabell 2.3C Här bor oftast fattiga respektive rika - Malmö.

	Södra Rosen- gård	Mellanheden- Bellevue
Höginkomsttagare	1,4 %	50,6 %
Låginkomsttagare	56,1 %	15,5 %
Socialbidragstagare		
infödda svenskar	27,8 %	1,9 %
totalt	43,9 %	2,2 %
Invandrare	66,8 %	9,7 %
Ensamföräldrar	27,2 %	8,2 %
Ålder		
0-24 år	49,2 %	27,0 %
65-w år	6,1 %	25,6 %
Bostäder		
allmännyttan	67,4 %	20,1 %
små hus	0,9 %	49,4 %
Valdeltagande - kommunal- val	55,4 %	86,2 %

Den bild som framkommer från tabellerna 2.3A-C behöver egentligen ingen kommentar. Det faktum att det rör sig om ytterkantsområden är en bra illustration av vilka påfrestningar för hela samhället som följer i segregationens spår. Segregationen leder till ett valdeltagande som är mellan 30 och 40 procentenheter under de nivåer som Sverige är vant vid och som kännetecknar ett samhälle, som präglas av demokrati, jämlikhet och deltagande i samhällsgemenskapen, som det svenska.

2.2.1 Socialbidrag

Den förra Storstadsutredningen kom i sina analyser fram till att det fanns ett antal variabler, som beskriver förhållanden som är starkt korrelerade med varandra och alltså uppvisar inbördes mycket höga och stabila samband. Ett antal förhållanden tenderar alltså att uppträda samtidigt i ett visst bostadsområde.

Dessa variabler var andelen socialbidragstagare, andelen utlandsfödda och andelen låginkomsttagare. Som tidigare framgått (avsnitt 1.2) är det vanligare att ensamföräldrar blir bidragsberoende än sammanboende och deras inkomster är också väsentlig lägre. Det är därför som andelen ensamföräldrar också inkluderas i analysen.

En annan variabel som uppmärksammas är andelen infödda svenskar som får socialbidrag. Skälet är att de nämnda områdena oftast betecknas som invandrantäta områden, vilket tolkas som att de flesta problem där uppstår just till följd av invandrarskapet och dåliga kunskaper i svenska. Betydelsen av det sist nämnda för att bekämpa segregationen kan inte nog betonas. Men det är kanske också så att även infödda svenskar som bor i extremt låginkomstområden har sociala och ekonomiska problem.

I en forskningsrapport¹⁸ om boendet i s.k. invandrantäta bostadsområden i Göteborg beskrivs befolkningen i två bostadsområdena så här: *"I Gårdsten och Norra Biskopsgården bor en blandning av olika typer av familjer, invandrarfamiljer från olika kulturer och olika bakgrund, delvis gammaldags skötsamma invandrarfamiljer där familjesammanhållningen fortfarande är stark, men även rotlösa invandrarfamiljer där båda föräldrar arbetar i tunga skiftarbeten och där barnen saknar mor- och farföräldrar och andra vuxna som har tid och ork för dem. I områdena bor även vanliga skötsamma svenska familjer och en relativt stor grupp svenska problemfamiljer och svenska missbrukare. Här har det svenska samhället inte bara segregerat invandrarna utan i hög utsträckning även de svenskar som har sociala problem."*

¹⁸ "Integration i invandrantäta bostadsområden?", sid.29, Kirsti Kuusela 1993.

Socialbidraget skall fungera som yttersta skyddsnät för de som saknar andra inkomstkällor. Socialbidragsnormen skall sättas så att socialbidragstagaren har en skälig levnadsnivå och således skall kunna betala mat, bostad, hälsovård och andra nödvändiga utgifter. Detta gör att socialbidraget också kan ses som en fattigdomsgräns.

Socialbidragsberoendet är även en viktig indikator på andra sociala problem. Enligt vissa uppskattningar hade omkring en tredjedel av socialbidragstagare under 1980-talet missbruksproblem.¹⁹ Dessutom har socialbidragstagare sämre sociala relationer än övriga. Enligt SCBs ULF-undersökning för 1990-1993 hade nästan en tredjedel av socialbidragstagarna ingen nära vän mot drygt en femte del av befolkningen totalt. Socialbidragstagarnas sociala isolering kunde också utläsas utifrån det faktum att de i större utsträckning än befolkningen totalt var rädda att gå ut och att de hade färre kontakter med nära släkt.

En bearbetning av SCBs ULF-undersökning 1988-1989 som Socialstyrelsen lät göra visade att 29 procent av socialbidragstagarna hade besvär av ängslan, oro eller ångest mot 13 procent av samtliga. Medan 3 procent av totalbefolkningen hade svåra besvär, hade mer än tre gånger så många av socialbidragstagarna det (drygt 10 %).

Oavsett att själva förfarandet vid bedömningen av vem som har rätt till socialbidrag varierar kraftigt och kan vara subjektivt kan man påstå att de hushåll och individer som får socialbidrag verkligen är ekonomiskt och/eller socialt utsatta. Sociala och ekonomiska problem går ofta hand i hand. Detta gör att en bedömning av orsaksambandet är svår att göra.

Attityden till socialbidrag beror i stor utsträckning av det grannskap man har. Dessutom visar det sig att sannolikheten att bli fast i ett socialbidragsberoende ökar ju tidigare man debuterar som socialbidragstagare.²⁰ Men trots allt finns det fortfarande en skamkänsla

¹⁹ "Socialbidragstagare och socialbidragens utveckling", Socialstyrelsen 1995:4.

²⁰ Se Tapio Salonen, i Att få bli vuxen – om ungdomars etablering på olika marknader, rapport från barn och ungdomsdelegationen, 1996.

förknippad med att bli utsatt för den granskning som socialbidraget genom den individuella behovsprövningen förutsätter.²¹ Och socialbidraget är ofta det sista som individer som hamnar i svåra ekonomiska situationer använder sig av.

Å andra sidan kan många hushåll, som har inkomster under socialbidragsnormen, inte anses som ekonomiskt utsatta beroende på att de har förmögenhet eller likvida tillgångar. En annan förklaring kan vara att många individer inte fullt ut har de ekonomiska svårigheter som ”officiellt” framgår. I vissa fall kan inte svart arbete uteslutas. Dessa faktorer kan anses vara huvudorsaker till att det endast är en liten andel av alla hushåll under socialbidragsnormen som får socialbidrag.

Socialbidrag - utveckling över tiden

Det är viktigt att analysera hur andelen socialbidragstagare utvecklats över tiden. Som vi tidigare visat finns det ett samband mellan andelen socialbidragstagare och en rad andra variabler. Detta gör att en analys av förändringar i socialbidragsberoendet också ger oss en närmare antydning om i vilket riktning utvecklingen går även när det gäller andra faktorer.

Den valda metoden är att söka svar på frågan om en hög andel socialbidragstagare i ett visst område 1985 också innebär hög andel 1990 och 1993. Stabiliteten över tiden kan beräknas genom s. k. korrelationskoefficienter mellan olika år. Korrelationskoefficienten är ett mått på sambandet mellan två olika variabler, men säger ingenting om sambandets kausala riktning. Koefficienten kan anta värden mellan 0 och 1. Ju högre värdet är desto starkare är det studerade sambandet. Korrelationskoefficienten mellan andelen socialbidragstagare 1985 respektive 1993 i hela populationen (alla 433 studerade bostadsområden) är 0,88, vilket indikerar att andelen

²¹ Se ”Om att leva utan arbete – arbetslösas upplevelse”, Leif R Jönsson, Björn Söderfeldt och Bengt Starrin, i Bidrag genom arbete – en antologi (SOU 1996:151).

socialbidragstagare 1985 är högt korrelerad med andelen socialbidragstagare 1993, dvs. de områden som hade hög andel socialbidragstagare 1985 hade också en hög andel socialbidragstagare 1993.

Begränsar man analysen till gruppen av bostadsområden, som innefattar låg, mycket låg och extremt låg inkomst område blir resultatet en korrelationskoefficient som är nästan lika med 1 (0,9996)! Det är alltså frågan om en mer eller mindre perfekt korrelation. Tolkningen är att utvecklingen av andelen socialbidragstagare i områden med låga inkomster är stabil över tiden. Man kan också se att den inbördes ordningen, när det gäller andelen socialbidragstagare bland låginkomstområdena, inte har förändrats. De områden bland låginkomstområdena som 1985 hade högst andel socialbidragstagare hade det också 1993.

Tabell 2.4 Genomsnittlig andel socialbidragstagare efter områdestyp i storstadsregionerna.

Andel av befolkningen i procent.

	1985	1990	1993
Extremt hög inkomst	1,1 %	0,8 %	1,2 %
Mycket hög inkomst	1,9 %	1,8 %	2,6 %
Hög inkomst	3,2 %	3,0 %	4,3 %
Över medelinkomst	5,2 %	4,7 %	6,3 %
Under medelinkomst	7,2 %	6,7 %	8,6 %
Låginkomst	9,4 %	8,2 %	11,0 %
Mycket låg inkomst	14,8 %	14,1 %	18,5 %
Extremt låg inkomst	24,9 %	23,2 %	29,9 %

Källa: SCB, Inregia.

Tabell 2.4 visar att det är frågan om en mycket klar och tydlig permanent struktur.²² Detta är i för sig inte någon överraskning att andelen socialbidragstagare följer inkomststrukturen i storstadsregionerna. Men oavsett detta kan man konstatera att det rör sig om stora skillnader mellan olika områdestyper. Extremt höginkomst områdena hade en mycket låg andel socialbidragstagare medan extremt låg inkomst områdena hade tjugotre gånger så stor andel socialbidragstagare 1985. År 1993 hade denna skillnad ökat till tjugofem gånger. Man kan också se att den genomsnittliga andelen socialbidragstagare i olika typområden i stort sett följer den makroekonomiska utvecklingen. Således minskade den genomsnittliga andelen socialbidragstagare i alla typområden mellan 1985 och 1990. Bilden blir delvis annorlunda om man enbart fokuserar på enskilda bostadsområden med mycket låga inkomster respektive områden med extremt låga inkomster (se nedan). *Den genomsnittliga andelen socialbidragstagare i områden med mycket låga och extremt låga inkomster förblev kvar på en hög nivå 1990 oavsett den relativa minskningen.*

Under perioden 1990-1993 ökade andelen socialbidragstagare i alla områden. Men skillnaderna mellan olika områden är stora. En annan sak som framkommer är att förändringarna går i samma riktning oavsett vilken grupp av områden man studerar. Detta mönster visar att de makroekonomiska förändringar som har skett under senaste åren, alltså först en utdragen högkonjunktur och efter detta den djupaste lågkonjunkturen sedan 1930-talet, har haft effekter i samma riktning men med olika styrka på olika grupper av bostadsområden när det gäller utvecklingen av den genomsnittliga andelen socialbidragstagare (här är också viktigt att beakta både nivån och förändringen). Dessutom visar det sig att, trots att den svenska ekonomin i slutet av 1980-talet befann sig på konjunkturtoppen och det rädde mer eller mindre full sysselsättning, fick nästan var fjärde invånare i områden med ”extremt låg inkomst” socialbidrag.

En slutsats av detta kan vara att det som alla hoppas på som lösning på problemet, alltså en ny högkonjunktur med lägre arbetslöshet, inte löser hela problemet för ekonomiskt och socialt utsatta områden.

²² Områdestyper omfattar samma områden under hela perioden (jfr avsnitt 2.2).

Man kan misstänka att andelen socialbidragstagare kommer att fortsätta att vara relativt stor i de områden som idag betecknas som låginkomstområden oavsett om vi får en lägre arbetslöshet eller ej. Erfarenheten från högkonjunkturen i slutet av 1980-talet, när man mer eller mindre hade överhettning på arbetsmarknaden, visar att andelen socialbidragstagare är trögrörlig nedåt.

Tabell 2.4 visar också att den sociala segregationen är mycket påtaglig i storstadsregionerna. De slutsatser som man kom fram till när det gäller den ekonomiska segregationen visade sig giltiga också när det gäller den genomsnittliga andelen socialbidragstagare i olika bostadsområden. Det är alltså framförallt bostadsområden med mycket låga inkomster och extremt låga inkomster som skiljer sig kraftigt i relation till andra bostadsområden i storstadsregionerna. Mer om hur de mest ekonomiskt och socialt utsatta områden ser ut, men också hur vissa områden avviker från det generella bilden kommer att presenteras i fortsättningen.

Andelen socialbidragstagare i bostadsområden med "extremt låg inkomst" är, som tidigare nämnts, hög. Nästan var tredje individ är beroende av socialbidrag för sin försörjning, en längre eller kortare period under året. Skillnaderna mellan områdena är dock stora (tabell 2.5). Bostadsområdet Hjällbo i Göteborg hade t. ex. 1993 mer än dubbelt så stor andel socialbidragstagare som bostadsområdet Augustenborg - Lönngården i Malmö som hade den lägsta andelen. Det enda området där andelen socialbidragstagare minskade mellan 1990 och 1993 var Hovsjö i Södertälje kommun. Hälften av alla bostadsområdena i det här gruppen påverkades inte av högkonjunkturen i slutet av 1980-talet. Andelen socialbidragstagare var oförändrat hög eller ökade till och med.

Tabell 2.5 Andel socialbidragstagare i bostadsområden med "extremt låg inkomst".

Andel av befolkningen i procent.

	1985	1990	1993
Hjällbo (Göteborg)	28,0	27,0	44,2
Södra Rosengård (Malmö)	36,1	38,8	43,9
Rinkeby (Stockholm)	32,3	26,8	35,7
Norra Biskopsgården (Göteborg)	12,9	23,6	35,4
Ö Bergsjön (Göteborg)	23,7	19,9	32,9
Gårdstensberget (Göteborg)	23,4	25,7	32,2
Tensta (Stockholm)	27,3	27,6	31,7
Möllevången (Malmö)	20,9	20,2	23,2
Vårby (Huddinge)	25,2	17,5	22,5
Fittja (Botkyrka)	19,3	13,9	20,6
Hovsjö (Södertälje)	33,8	22,6	18,2
Augustenborg-Lönngården (Malmö)	16,2	14,8	18,0

Källa: SCB, Inregia.

Bostadsområden med "mycket låga inkomster" hade också ett högt genomsnittligt socialbidragsberoende (se tabell 2.4). Den högsta andelen socialbidragstagare i dessa fanns 1993 i Husby i Stockholm kommun (30 %), Holma i Malmö kommun (27 %) och Hammar-kullen i Göteborg kommun (27 %).

Socialbidragsberoendet bland den infödda befolkningen

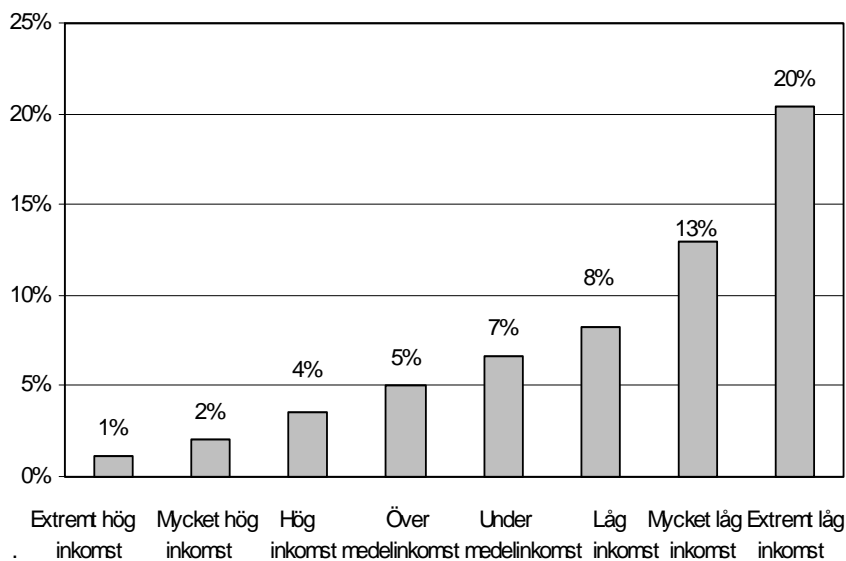
Generellt sett är andelen socialbidragstagare högre bland invandrare än bland den infödda befolkningen. Att ekonomiska problem drabbar en person, som är född i Sverige och ofta har både släkt och vänner i närheten, annorlunda än en invandrare verkar vara en rimlig delförklaring till att skillnaderna är stora när det gäller vilka grupper som får socialbidrag. Men huvudförklaringen är det faktum att invandrare i genomsnitt har lägre inkomster än den infödda befolkningen.

Den genomsnittliga andelen socialbidragstagare av den infödda befolkningen i bostadsområden med "extremt låg inkomst" var 20 procent 1993 (se diagram 2.3). Variationerna i gruppen var stora, men den generella bilden av en hög andel socialbidragstagare kvarstår. Den största andelen socialbidragstagare av den infödda befolkningen har bostadsområdet Södra Rosengård i Malmö kommun, där cirka 28 procent av den infödda befolkningen, var beroende av socialbidrag. Norra Biskopsgården och Hjällbo i Göteborg kommun med 27 procent respektive 26 procent följde tätt efter. I Stor-Stockholm var det Rinkeby i Stockholm kommun som hade den högsta andelen socialbidragstagare av den infödda befolkningen (25 %).

Den minsta andelen (12 %) socialbidragstagare av den infödda befolkningen av alla bostadsområden med "extremt låga inkomster" återfanns i Hovsjö i Södertälje kommun. Hovsjö är ett intressant område i sammanhanget, eftersom det är det enda av alla bostadsområden med "extremt låga inkomster", som har haft en ständigt minskade andel socialbidragstagare under perioden. Mellan 1985 och 1993 minskade andelen socialbidragstagare i Hovsjö med hela 54 procent.

Diagram 2.3 Genomsnittlig andel socialbidragstagare efter etnicitet, infödda svenskar 1993 efter områdestyp i storstadsregionerna.

Andel av populationen i procent.



Källa: Storstadskommittén.

I bostadsområden med "mycket låga inkomster" var det i genomsnitt 13 procent av de infödda svenskarna som fick socialbidrag någon gång under 1993. De flesta av bostadsområdena i den här gruppen hade en andel som låg i intervallen 10 till 18 procent. Den största andelen av infödda svenskar, som fick socialbidrag fanns i Eriksbo och Lövgärdet i Göteborg kommun (22 % respektive 21 %). Den minsta andelen, 5 procent, hade Norra Rosengård i Malmö. Andelen socialbidragstagare totalt sett minskade här mellan 1990 och 1993 från 12 procent till 10 procent, samtidigt som andelen utlandsfödda ökade från 35 procent till 43 procent.

Finns det ett positivt samband mellan andelen socialbidragstagare av befolkningen totalt och andelen socialbidragstagare bland den infödda befolkningen i "extremt låginkomst" - områden?

Diagram 2.3 visar att andelen socialbidragstagare bland den infödda befolkningen var högst i områden med mycket låga inkomster och extremt låga inkomster. En fråga är därvid om andelen socialbidragstagare av den infödda befolkningen har någon betydelse för att förstå utvecklingen i bostadsområden med extremt låga inkomster? För att svara på frågan gjorde vi ett korrelationstest. Vi testade andelen socialbidragstagare av hela befolkningen totalt och andelen socialbidragstagare av den infödda befolkningen i "extremt låginkomst" - områden i storstadsregionerna. Testen gav som resultat en korrelationskoefficient som var lika med 0,9 vilket tydde på att det fanns ett starkt och positivt samband mellan andelen socialbidragstagare och andelen socialbidragstagare av den infödda befolkningen.

Tolkningen av detta är inte självklar, men det mesta tyder på att bostadsområden med "extremt låg inkomst" också har stora sociala problem (se avsnitt 2.2.1) och att det är just den ekonomiska och sociala utslagningen, som är den viktigaste gemensamma nämnaren.

2.2.2 Hälsa

Världshälsoorganisationen (WHO) definierar hälsa på följande sätt: "Hälsa är ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, och ej blott frånvaron av sjukdom eller handikapp." Denna definition avspeglar alla de svårigheter som olika studier om hälsan möts med. Är det det faktum att vi känner oss sjuka eller en medicinsk diagnos som skall bestämma om vi skall uppfattas som sjuka eller ej? Hälsa är ett begrepp med vid tolkning och flera olika dimensioner. Dessutom saknar man information om ett stort antal faktorer som är betydelsefulla för att beskriva hälsoläget (läkemedelsförbrukning, aborter, kronisk värk osv.) på bostadsområdesnivå. Men trots detta är det angeläget att studera och belysa hälsan i de socialt och ekonomiskt mest utsatta områdena. Hur mår människor som bor i områden med "extremt låg inkomst" och hur är deras hälsa?

För att försöka ge en någorlunda övergripande bild av hälsoförhållandena i storstäderna skall vi i detta avsnitt begränsa oss till att redovisa följande variabler:

- medellivslängden (för Malmö och Stockholm)
- ohälsotalet (förtidspension/sjukbidrag, sjukpenning)

Medellivslängd

En indikator för hälsoutvecklingen är medellivslängden. I en undersökning om hälsoförhållandena i Malmö kommun²³ visade det sig att medellivslängden var lägst i de områden som kan betecknas som låginkomstområden. Skillnaden i medellivslängd för kvinnor var drygt 3 år mellan områden med högst respektive lägst medellivslängd och för männen var denna skillnad 6 år. Stora skillnader fanns också när det gäller upplevd hälsa, risken att drabbas av vissa skador och olika hälsorisker. Grunden för dessa skillnader anses vara den sociala situationen. Rapporten visar också att hälsan följer segregationlinjen, dvs. de som bor i låginkomstområdena har sämst hälsa. Detta gällde både utifrån medicinska diagnoser och människors egna upplevelser av hur bra eller dålig hälsa de hade. Utifrån detta och den hittills beskrivna utvecklingen när det gäller den sociala och ekonomiska segregationen blir det ingen överraskning att det är stadsdelen Rosengård, som hade den lägsta medellivslängden för kvinnor och näst lägsta för män.

Att det finns ett negativt samband mellan en hög medellivslängd och en bra hälsoutveckling å den ena sidan och de ekonomiska förutsättningarna å den andra är ingen nyhet. Detta samband har uppmärksammat framför allt i internationella jämförande studier. Där har det visats att det är de länder som har en hög ekonomisk standard och en relativt jämn inkomstfördelning som har den högsta medellivslängden.

²³ ”Hur mår Malmö?” Folkhälsorapport 1996, Malmö stad.

Malmö stads rapport visade också ett klart samband mellan "bristande social förankring", dvs. lågt socialt deltagande, dåligt emotionellt stöd, belastande psykosocial arbetsmiljö och dålig hälsa i de utsatta områdena. Detta ger ytterligare stöd till det redan i avsnitt 2.2 förda resonemanget om sambandet mellan socialbidrag och andra sociala missförhållanden.

När det gäller medellivslängden och hälsan har man observerat samma tendenser i Stockholm som i Malmö. I Folkhälsorapporten från 1991 uppmärksammade man att sociala skillnader i dödlighet och förekomsten av vissa sjukdomar ökade. Folkhälsorapporten om hälsoutvecklingen i Stockholms län från 1994 visade inga tecken på att denna trend brutits. Tvärtom slog man fast att skillnader i medellivslängden i stort sett följer segregationsmönstret och att skillnader i ohälsa är ett uttryck för segregation. (Hälsa följer yrke/inkomst och det faktum att människor med olika yrken och inkomster bor i olika delar av länet avspeglas i skillnader i ohälsa mellan olika kommuner och stadsdelar.)

Ohälsotal

Den andra indikatorn som man kan använda sig av i beskrivningen av hälsoförhållandena är det så kallade ohälsotalet. Det definieras som summan av antalet sjukdagar, dagar med förtidspension/sjukbidrag och dagar med arbetsskadeförsäkring, dividerat med antalet sjukförsäkrade. Ett högt ohälsotal betyder dålig hälsa i befolkningen. I Storstadskommitténs delbetänkande Att växa bland betong och kajor (SOU 1997:61) visades att ohälsotalet var nästan dubbelt så stort i de socialt och ekonomiskt mest utsatta områdena, som genomsnittet för hela landet.

Brister i statistiken gör att det inte går att räkna fram ohälsotalet för alla studerade bostadsområden. Men uppgifterna om antalet sjukdagar och andelen förtidspensionärer/sjukbidragstagare kan ändå ge en tämligen bra bild när det gäller hälsan i de områden som vi studerar.

Förtidspensionärer/sjukbidragstagare

Förtidspension utges till den som på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan fått sin arbetsförmåga nedsatt med minst en fjärdedel. Om arbetsförmågan inte anses varaktigt nedsatt men bedöms bli bestående en längre tid kan förtidspensionen tidsbegränsas och benämnas då sjukbidrag.

En stor majoritet av de som blir beviljade förtidspension, har dock förvärvsarbetat. Bakom en förtidspensionering ligger ofta ett tungt och enformigt arbete eller dålig hälsa under lång tid. Det finns studier som visar att förtidspensioneringen samvarierar på individnivå med yrkesförhållanden, arbetsmiljöförhållanden och arbetslöshetserfarenhet.²⁴ Dessutom visar det sig att det finns tydliga tecken att hög arbetslöshet på den ort där man bor ökar risken för förtidspensionering. I en annan studie har risken att bli förtidspensionerad beräknats och det visade sig att risken är högst för långvarigt arbetslösa och långvarigt sjuka.²⁵ Alltså kan man konstatera att ställningen på arbetsmarknaden och ohälsa har en avgörande betydelse för förtidspensionering. Sambandet mellan sociala missförhållanden och ohälsa är också väl dokumenterat. Andelen förtidspensionärer/sjukbidragstagare i områden med "extremt låg inkomst" är hög som framgår av tabellen 2.5.

²⁴ Se bl.a. Marklund med fl. "Varför ökar antalet förtidspensionärer? – regelförändringar, yrkesförändringar och arbetslöshet 1980 - 1993", Riksdagen 1993/94.

²⁵ Förtidspension - en arbetsmarknadspolitisk ventil? SOU (1994:148).

Tabell 2.5 Andel förtidspensionärer/sjukbidragstagare i bostadsområden med "extremt låg inkomst".

Andel av befolkningen 16-64 år.

	1993
Hjällbo (Göteborg)	9,9
Södra Rosengård (Malmö)	8,9
Rinkeby (Stockholm)	10,1
Norra Biskopsgården (Göteborg)	16,0
Ö Bergsjön (Göteborg)	15,0
Gårdstensberget (Göteborg)	12,0
Tensta (Stockholm)	8,4
Möllevången (Malmö)	6,8
Vårby (Huddinge)	8,9
Fittja (Botkyrka)	10,9
Hovsjö (Södertälje)	12,1
Augustenborg-Lönngården (Malmö)	14,0

Källa: SCB, Inregia.

Bostadsområden med "mycket låg inkomst" hade också en hög genomsnittlig andel förtidspensionärer/sjukbidragstagare. Närmare 10,3 procent av befolkningen i arbetsför ålder i de här områdena var förtidspensionärer/sjukbidragstagare 1993, vilket är obetydligt lägre än genomsnittet för områden med "extremt låg inkomst" som var

11,1 procent 1993. När det gäller enskilda områden fanns det vissa som hade mycket hög andel förtidspensionärer/sjuk-bidragstagare bland områdena med "mycket låg inkomst". Det var framför allt bostadsområdena Södra Biskopsgården i Göteborgs kommun och Norra Rosengård i Malmö kommun, som hade 17,6 respektive 16,8 procent av befolkningen i arbetsför ålder som fått förtidspension/sjukbidrag under 1993.

I områdena med "låg inkomst" var 8,5 procent av befolkningen 16-64 år förtidspensionerade 1993. Bland de här områdena fanns det område som hade den högsta andelen förtidspensionärer av alla områden med låga inkomster. I bostadsområdet Svartedalen i Göteborgs kommun var nästan var femte person (18 %) i ålder 16-64 år förtidspensionerad 1993.

Enligt Socialstyrelsens sociala rapport (1997) är den åldersstandardiserade andelen förtidspensionärer mer än fem gånger så hög i de fattigaste bostadsområdena som i de rikaste. Mellan 1984 och 1993 ökade den åldersstandardiserade andelen förtidspensionärer i låginkomstområdena med 20 procent och 1993 var den 50 procent högre än regionsgenomsnittet.

Den genomsnittliga andelen förtidspensionärer/sjukbidragstagare för riket som helhet var 7,4 procent 1993.

Antal sjukpenningdagar

Uppgifter om antalet sjukpenningdagar visar hur sjukförsäkringen utnyttjades. När det gäller områden med "extremt låg inkomst" hade i genomsnitt 13,5 procent av alla sjukpenningförsäkrade 30 eller fler dagar med sjukpenning under 1994. Variationen mellan olika områden var liten och alla bostadsområden i den här gruppen utom Möllevången (8,7 %) hade en andel som var högre än 12 procent. Den högsta andelen hade bostadsområdena Gårdstensberget i Göteborgs kommun med 15,4 procent och Södra Rosengård i Malmö kommun samt Hovsjö i Södertälje kommun med 15,3 procent.

Områden med "mycket låg inkomst" hade också en hög andel sjukpenningförsäkrade med 30 eller fler sjukpenningdagar under 1994. Genomsnittlig andel sjukpenningförsäkrade, som fick sjukpenning 30 eller fler dagar i den här gruppen var 11,2 procent. Ett stort antal bostadsområden hade över 12 procent och den högsta andelen fanns i bostadsområdet Södra Biskopsgården i Göteborgs kommun (15,4 %).

I bostadsområden med "låg inkomst" var det i genomsnitt 9,2 procent av alla sjukpenningförsäkrade, som fick sjukpenning i 30 eller fler dagar. Högsta andelen hade bostadsområdet Svartedalen. Svartedalen hade alltså både en hög andel förtidspensionärer/sjukbidragstagare och en stor andel långtidssjukskrivna.

Den åldersstandardiserade andelen långtidssjukskrivna är enligt Socialstyrelsen tre gånger större i de fattigaste bostadsområdena än i de rikaste.

Den höga andelen långtidssjukskrivna av alla sjukpenningförsäkrade visar att de som bodde i de socialt och ekonomiskt mest utsatta områdena hade dålig hälsa. Detta kunde tolkas som att det inte bara var de som stod utanför och inte hade något arbete som mådde dåligt, utan också de som hade ett arbete var ofta sjuka.

Den bild som framkommer utifrån uppgifterna om andelen förtidspensionärer och andelen långtidssjukskrivna (personer som fick sjukpenning i 30 eller fler dagar) är slående. Det är ingen tvekan om att befolkningen i bostadsområden med låga inkomster har dålig hälsa.

2.3 Etnisk segregation

Etnisk segregation kan definieras som åtskiljandet av etniska grupper eller som förekomsten av en separering på "svenska-" och "invandrar-" områden. Etnisk segregation är inget nytt fenomen eller inget som är kännetecknande enbart för Sverige. Tvärtom är segregationen en internationell företeelse, som kännetecknar de flesta

västeuropeiska länder och särskilt USA. I många av USA:s städer finns till och med stora stadsdelar, vars invånare har samma etniska bakgrund. Etniskt segregerat boende i USA började få sina former redan för hundra år sedan. Den berömda "China town" uppstod som ett resultat av kaliforniska städers önskan att begränsa de kinesiska tvätterierna i slutet av 1800-talet. Frågan är om händelserna kring byggandet av de så kallade miljonprogramsområdena men också det kommunala flyktingmottagandet under de senaste åren har haft en likadan effekt för de svenska storstäderna som begränsningen av de kinesiska tvätterierna i USA!

Miljonprogrammets bostadsområden byggdes mellan 1965 och 1974. Ödet för miljonprogrammets bostadsområden kom att bestämmas av ett antal tillfälligheter. Allt började när husen var byggda och skulle ta emot hyresgäster. Det var inte bara det att miljonprogrammets områden för det mesta utgjordes av höga tätt byggda hus, i en "fattig miljö" utan också att den grundläggande servicen inte fungerade från start. En annan omständighet var att inflyttningen i storstäderna vid den här tiden avstannade och befolkningsökningen hejdades. Resultatet blev att det fanns gott om tomma lägenheter i de här områdena när den tredje händelsen som kom att bestämma ödet för dessa områden inträffade. Denna tredje händelse var en invandring av cirka 250 000 utländska arbetare och deras familjer. De här personerna behövde någonstans att bo och i stor utsträckning hamnade de i miljonprogramsområdena. Men samtidigt hänvisades också människor med social förtur dit, vilket resulterade i att det under loppet av några år växte upp socialt och ekonomiskt utsatta områden i dessa betongförorter.

De flesta som då flyttade till Sverige var arbetskraftsinvandrare. Till största delen unga människor som snart blev hänvisade till de tomma lägenheterna som fanns i förorterna efter att en del av dem under en tid bott i arbetsbarackerna. De flesta av dem trodde att deras vistelse i Sverige skulle vara tillfällig. Drömmen om att kunna jobba upp sig ur fattigdomen och en längtan att åka tillbaka till hemlandet för att bygga upp en ny och bättre framtid där utgjorde för dem livets innehåll. För många tog det lång tid innan familjen bildades och barnen växte upp och då förstod de så småningom att den gamla

drömmen skulle spricka. Denna enkla beskrivning kan i många fall förklara att invandrarnas bostadskarriär inte har samma koppling till inkomsterna som de inföddas. Drömmen gjorde också att de tidvis hade två jobb. Något som sedan visade sig resultera i ökade sjukskrivningsperioder och en förtidspensionering, som vida översteg de inföddas. Deras inkomstkarriär är därför svår att direkt jämföra med den svenska.

Förmögenhetsbildning, ålder och försörjningsbörda är andra faktorer som gör att inkomstkarriären inte är relevant för bedömning av invandrarnas bostadsförhållanden i samma mån som för svenskar. Invandrare som flyttat till Sverige har bara undantagsvis haft några ekonomiska tillgångar. Dessutom tar det tid att lära sig språket och de spelregler som gäller på bostadsmarknaden. Inte heller har de haft några vänner eller släktingar som är beredda att gå i borgen för deras lån. Dessa faktorer förklarar det faktum att invandrare med högre inkomster är överrepresenterade i hyreslägenheter. Men oavsett detta visar en rapport från Statens invandrarverk²⁶ att med växande inkomster ökar andelen invandrare som bor med ägande rätt markant (från knappt 20 procent för de utrikesfödda som befinner sig i kvartil 1 i inkomstfördelningen till knappt 65 procent för de i kvartil 4). Äganderätten är också den upplåtelseform som en majoritet av invandrarna bor i.

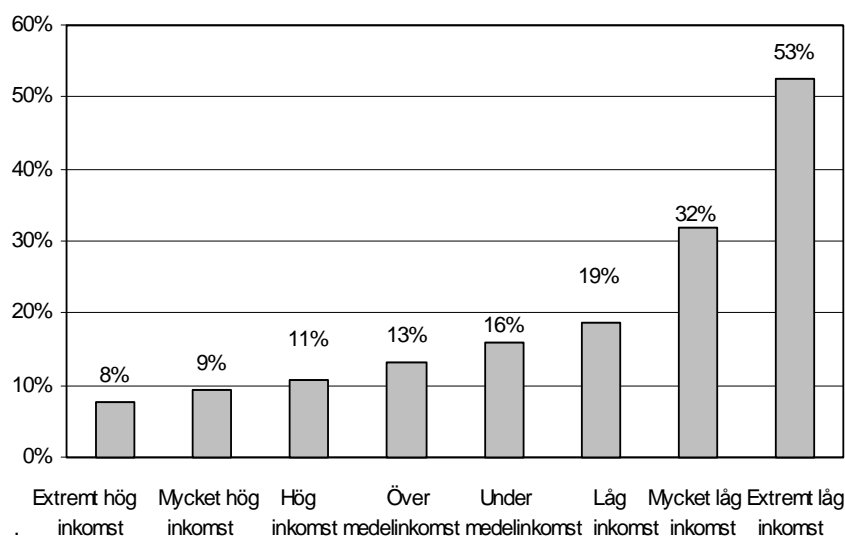
Som det redan tidigare nämnts korrelerar andelen invandrare med andelen socialbidragstagare och andelen låginkomsttagare. Man har inte kunnat observera några generella tendenser att en och samma etnisk grupp bor i "sin stadsdel". *Avsaknaden av sådana tendenser och det faktum att det ofta är tiotals olika nationaliteter som bor tillsammans samtidigt som en mycket hög andel – invandrare och infödda svenskar – har sociala problem, ger inte fog för påståendet att det är viljan att bo med sina landsmän som styr den etniska*

²⁶ "Bo i skilda världar" Roger Andersson i *Mångfald och ursprung*, rapport från ett multietniskt Sverige, Statens invandrarverk 1997.

segregationen.²⁷ Snarare verkar finnas tendenser att segregationen i första hand är en klassfråga. Att det är fråga om sociala klasser förstärks av analysen av bidragsberoende bland den infödda befolkningen. Högt socialbidragsberoende i bostadsområden med "mycket låga inkomster" och "extremt låga inkomster" avspeglar en strukturell utestängning från samhällslivet.²⁸ Denna utestängning riskerar redan idag att vara förknippad med permanent bidragsberoende. Det är alltså i första hand de ekonomiska förutsättningarna som bestämmer segregationen (se nedan).

Diagram 2.4 Genomsnittlig andel utlandsfödda efter områdestyp i storstadsregionerna 1994.

Andel av befolkningen i procent.



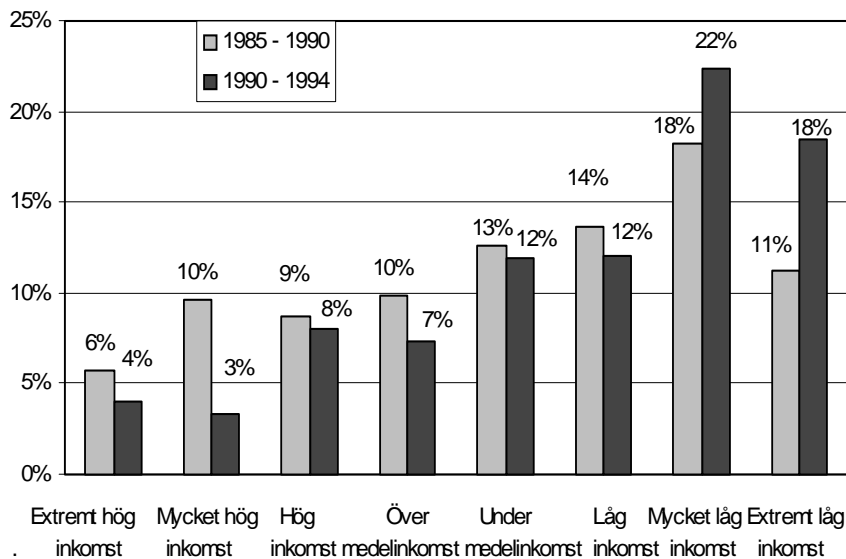
Källa: Storstadskommittén.

²⁷ Med detta inte sagt att en del av invandrarna frivilligt inte väljer att koncentrera sig till vissa bostadsområden. Anledningar till detta kan vara alltifrån emotionella skäl och känslan av etnisk identitet och etnisk samhörighet till tillgång till ett socialt (etniskt sådant) nätverk som kan ge trygghet och stöd ("Den etniska boendesegregationens utveckling i Stockholms län 1970-1990", Biterman 1996).

²⁸ De av samhället utestängda hamnar i samma bostadsområde. Sedan får bostadsområdet sin egen dynamik som gör att utestängningsprocessen förstärks.

Den genomsnittliga andelen invandrare är högst i bostadsområden med extremt låga inkomster (se diagram 2.4). Andelen invandrare var 1994 sex gånger så hög i socialt och ekonomiskt utsatta områden som i bostadsområdena med mycket höga och extremt höga inkomster.

Diagram 2.5 Förändring av den genomsnittliga andelen utlandsfödda efter områdestyp i storstadsregionerna 1985 - 1990 och 1990 - 1994.



Källa: Storstadskommittén och egna beräkningar.

Den genomsnittliga andelen invandrare har ökat i alla grupper av områden både mellan 1985 och 1990 och mellan 1990 och 1994. Ökningen har varit störst i områden med mycket låga respektive extremt låga inkomster (diagram 2.5). Alltså de områden som redan 1985 hade en hög andel invandrare.

När det gäller enskilda områden fanns det inget område bland områden med "extremt låga inkomster" respektive "mycket låga inkomster", där andelen invandrare minskade mellan 1990 och 1994. Men

skillnaderna är stora både i nivå och ökningen. Bland områden med "mycket låga inkomster" har Hammarkullen (49,5 %) i Göteborg, Husby (48,6 %) i Stockholm och Holma (43,0 %) i Malmö den högsta andelen invandrare. I bostadsområdena med "extremt låga inkomster" är andelen invandrare genomgående hög för alla bostadsområden (tabell 2.6).

Tabell 2.6 Andel utlandsfödda i bostadsområden med "extremt låg inkomst".

Andel av befolkningen i procent.

	1990	1994
Hjällbo (Göteborg)	50,3	66,1
Södra Rosengård (Malmö)	53,3	66,8
Rinkeby (Stockholm)	56,1	61,6
Norra Biskopsgården (Göteborg)	41,0	56,0
Ö Bergsjön (Göteborg)	34,3	47,3
Gårdstensberget (Göteborg)	44,2	54,5
Tensta (Stockholm)	49,3	55,4
Möllevången (Malmö)	20,4	28,0
Vårby (Huddinge)	37,6	40,4
Fittja (Botkyrka)	55,1	58,4
Hovsjö (Södertälje)	48,8	50,1
Augustenborg-Lönngården (Malmö)	26,9	35,1

Källa: SCB, Inregia.

Men som det betonades i Storstadskommitténs första delbetänkande Att röja hinder (SOU 1995:42) så bor inte det stora flertalet invandrare i de socialt och ekonomiskt mest utsatta områdena (som ofta betecknas som invandrantäta områden).²⁹

2.4 Demografiska faktorer

Med demografisk segregation menas i detta sammanhang skillnader i befolkningsstrukturen. Vi fokuserar oss på andelen ensamföräldrar och ålderssammansättning.

2.4.1 Ensamföräldrar

Ensamföräldrar är en ekonomiskt utsatt grupp. De kan också kallas ensamma mammor, eftersom närmare 90 procent av dem är kvinnor. Äktenskapsinstabilitet och ensamföräldrar är inte någonting som enbart är karakteristiskt för Sverige. Det är resultat av en process som pågår i de flesta OECD-länder. Det som är specifikt för Sverige är att svenska ensamföräldrar är fattiga i mindre utsträckning än ensamföräldrar i andra OECD-länder. Men även i Sverige tenderar ensamföräldrar att vara fattigare än sammanboende. Detta leder till att en del av dem tidvis behöver socialbidrag för att kunna försörja sig och sina barn. Ensamstående mödrar är betydligt vanligare i storstadsområdena än i övriga regioner och andelen ensamma mödrar är högre i invandrarhushåll. Bland ensamföräldrar är bidragsberoendet relativt högt (cirka 37 procent fick socialbidrag någon gång under 1996).

I en undersökning om ensamstående föräldrar i Stockholms län³⁰ visades att över 13 000 ensamstående mammor fick socialbidrag

²⁹ Av samtliga utrikes födda personer, som bodde i storstadsregionerna 1994, bodde 11,5 procent i ”extremt låg inkomst” - områdena och 16 procent i ”mycket låg inkomst” - områdena.

³⁰ Se Länsstyrelsen i Stockholms län, rapport 1996:14.

någon gång under 1994. Vilket innebar att nästan varannan ensamstående mamma (45 %) var tvungen att söka socialbidrag under någon period under året. När det gäller olika kommuner var det Stockholms kommun (där finns ett stort antal låginkomstområden) som hade den högsta andelen ensamstående föräldrar i länet (27 %). Det är inte så svårt att gissa att den lägsta andelen (1 %) fanns i den rika Danderyd.

Men hur ser då situationen ut i de studerade bostadsområdena när det gäller andelen ensamföräldrar?

Tabell 2.7 Genomsnittlig andel ensamföräldrar av alla barnhushåll (0 - 15 år) efter områdestyp i storstadsregionerna.

Andel av alla barnhushåll i procent.

	1985	1990
Extremt hög inkomst	4,9 %	8,3 %**
Mycket hög inkomst	8,4 %	11,8 %**
Hög inkomst	11,1 %	12,6 %**
Över medelinkomst	16,8 %	16,9 %**
Under medelinkomst	23,2 %	28,0 %**
Låginkomst	27,3 %	29,3 %
Mycket låg inkomst	29,3 %	31,8 %
Extremt låg inkomst	28,1 %	27,8 %

Anmärkning (**): Siffrorna avser enbart områdena i Stor Stockholm (beroende på den tillgängliga datamaterialet) och är inte direkt jämförbara med andra uppgifter i tabellen.

Källa: SCB, Inregia

Den genomsnittliga andelen ensamföräldrar av alla barnhushåll var högst 1990 i områden med mycket låga inkomster. Det framkommer också från tabell 2.7 att den genomsnittliga andelen ensamföräldrar av alla barnhushåll är högre i områden med lägre inkomster. Mönstret är i stort sett detsamma som för de tidigare studerade variablerna. Ju högre andel höginkomsttagare desto lägre andel ensamföräldrar.

De osynliga skiljelinjerna går tvärs genom städerna och delar dessa i olika bostadsområden där olika befolkningsgrupper oftast bor var för sig. Där finns rika och fattiga områden, "fina" och brottsbelastade områden etc. Och ibland till och med fina och ännu finare områden.

Samma förhållande gäller för ensamföräldrar. Rika ensamföräldrar bor i rika områden, medan fattiga ensamföräldrar bor i fattiga områden. Haken är den att ensamföräldrarna framför allt utgörs av ensamma lågutbildade mammor med låga inkomster. Således blir det tämligen naturligt att andelen ensamföräldrar också är störst i de områden där de låga inkomsterna dominerar.

Det är intressant i sammanhanget att jämföra två områden i en och samma kommun, Huddinge. Dessa områden är Huddinge C och Huddinge Villastad. Enligt den använda inkomstindelningen klassas Huddinge C som område med "låg inkomst" och Huddinge Villastad som område med "mycket hög inkomst". Det är alltså inte frågan om några ytterkantsområden, varken när det gäller fattigdom eller rikedom. Men bilden som framkommer (se tabell nedan) är slående. Den visar en segregation mellan ensamföräldrar och sammanboende, mellan högskoleutbildade och lågutbildade, mellan socialbidragstagare och de som inte är det. Förenklat sett mellan de som är lite rikare och de som är lite fattigare. Det finns också skäl påpeka att båda områdena har relativt liten andel invandrare 13,9 respektive 9,8 procent.

Tabell 2.9 Huddinge C och Huddinge Villastad.

	Hudinge C	Huddinge Villastad
Ensamföräldrar	36,1 %	5,5 %
Socialbidragstagare		
totalt	8,9 %	2,0 %
infödda svenskar	7,2 %	1,7 %
Utbildning		
högst grundskola	36,4 %	24,4 %
högskoleutbildning	19,8 %	32,3 %
Bostäder		
allmännyttan	74,8 %	1,7 %
små hus	0,9 %	96,0 %

2.4.2 Ålder

Eftersom invandrare i genomsnitt är yngre än den infödda befolkningen leder en hög andel invandrare i ett bostadsområde automatiskt till att andelen äldre i detta område blir låg. Men det är bara en del av sanningen. Som vi kunnat se i avsnitt 2.1 beror boendet till stor del av de ekonomiska förutsättningarna. Det är också viktigt i sammanhanget hur länge man har varit etablerad på den lokala bostadsmarknaden. Ju längre man har haft bostad i storstadsregionen desto större sannolikhet att den är äldre och därmed oftast billig och centralt belägen. Eftersom de flesta äldre kom ut på bostadsmarknaden innan miljonprogramsområdena var färdigbyggda är det naturligt att de områdena har en något lägre andel pensionärer än andra äldre och mer centralt belägna områden (det är inte lätt att flytta på ålderns höst).

En annan faktor som har haft betydelse är den höga inflationen som Sverige hade fram till och med 1991. Den möjliggjorde för dem som

ägde sin bostad att tillgodogöra sig stora vinster. Detta har lett till att det är de äldre och medelålders som bott länge i storstäderna och gjorde sin boendekarriär för ett antal år sedan som bor i de rika områdena och de mest attraktiva bostäderna.

För att belysa segregationens åldersdimension väljer vi att ta fram andelen barn och ungdomar från 0 till 24 år och andelen äldre än 64 år i olika typer av bostadsområden.

Tabell 2.10 Åldersfördelningen efter områdestyp i storstadsregionerna.

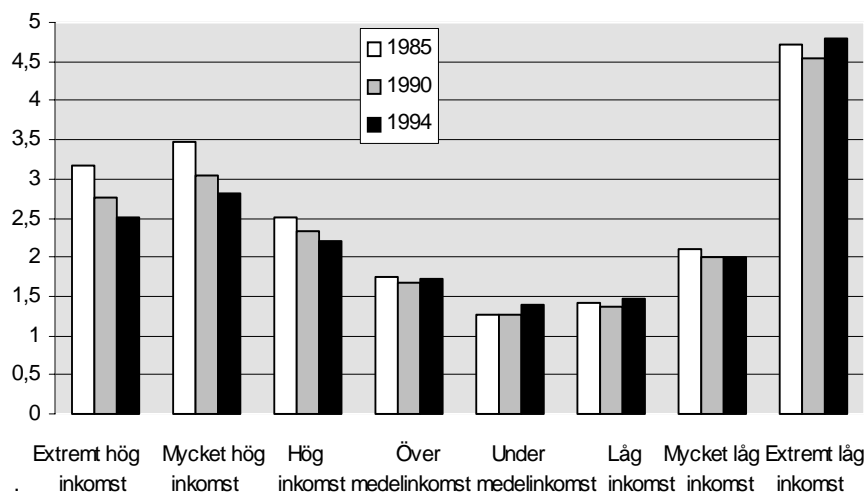
Andel av befolkningen i procent.

	1985		1990		1994	
	0-24	65-w	0-24	65-w	0-24	65-w
Extremt hög inkomst	36,8	11,6	35,6	12,9	34,3	13,7
Mycket hög inkomst	36,4	10,5	35,2	11,6	34,0	12,1
Hög inkomst	33,7	13,4	32,6	14,0	31,7	14,4
Över medelinkomst	29,8	16,9	28,9	17,3	28,8	16,6
Under medelinkomst	26,7	21,0	26,3	20,8	27,1	19,5
Låginkomst	27,8	19,5	27,5	20,1	28,2	19,1
Mycket låg inkomst	32,2	15,2	31,5	15,8	31,5	15,8
Extremt låg inkomst	40,7	8,6	39,6	8,7	40,8	8,5

Som det framgår av tabell 2.10 var andelen äldre lägst i bostadsområden med "extremt låg inkomst" vilket till stor del kan förklaras som ett resultat av ovannämnda faktorer. Det som är mest intressant

i sammanhanget var den höga andelen barn och ungdomar i de socialt och ekonomiskt mest utsatta områdena. Dessutom har denna andel varit i stort sett oförändrad under perioden 1985-1994.

Diagram 2.6 Kvoten mellan andelen 0 - 24 år och 65 - w år efter områdestyp i storstadsregionerna 1985, 1990 och 1994.



Källa: Storstadskommittén och egna beräkningar.

Diagram 2.6 visar att kvoten mellan andelen barn/ungdomar och pensionärer var högst i "extremt låg inkomst" - områdena. I dessa områden bodde nästan fem gånger så många barn/ungdomar som pensionärer.³¹ Den största förändringen under perioden 1985-1994 skedde däremot i höginkomstområdena. Där minskade kvoten under hela perioden. Minskningen var ett resultat av både fallande andel barn/ungdomar och ökade andel pensionärer. I "extremt hög inkomst" - områdena minskade kvoten med hela 21 procent under perioden 1985-1994. Det var framförallt den starkt ökade andelen pensionärer i dessa områden som påverkade kvoten negativt.

³¹ Det kan också jämföras med att i riket som helhet bodde 1994 två gånger så många personer i åldern 0-24 år som i åldern 65-w år.

Vilka konsekvenser det kommer att få för sammanhållningen och förståelsen mellan generationerna att det växer upp generationer av ungdomar i områden där de sällan träffar äldre människor vet vi ingenting om idag. Men att konsekvenserna blir negativa och att de äldres erfarenheter är viktiga för den unga generationens utveckling kan man förmoda.

3 Sambandet mellan etnisk och ekonomisk respektive social segregation

I kapitel två visades att segregationen i storstäderna är mycket påtaglig. Där visades också att alla fyra studerade dimensioner (ekonomisk, social, etnisk och demografisk) i stort sett sammanföll. Till i huvudsak samma slutsats kom Socialstyrelsen fram i sin sociala rapport. Således sammanföll enligt Socialstyrelsen etnisk och ekonomisk segregation i storstäderna. Detta kan tolkas som att den etniska segregationen inte är resultat av fritt val (viljan att bo tillsammans med sina landsmän) utan att denna framförallt är ett resultat av en segregation som bygger på ekonomiska och sociala grunder och som i sin tur avspeglar en strukturell utestängning från samhällslivet.

Tolkningen att det är frågan om social segregation och inte i första hand en etnisk sådan strider mot den gängse uppfattningen framförd av en del forskare att segregation är ett invandrarproblem. Enligt dem uppstår problemet som resultat av invandrarnas strävan att bo nära varandra, för att söka trygghet och behålla sin kultur.

Utgångspunkten för sådana förklaringar är att boendet och den miljö som man bor i är resultatet av ett fritt val (alltså att olika befolkningsgrupper har olika preferenser när det gäller boendet). Den bild som kom fram i kapitel två gav dock inget stöd för antagandet att en majoritet av invandrarna vill ha sitt eget område där de kan bo, vara trygga och utveckla sitt kulturella arv (se nedan). Den amerikanska segregationsmodellen typ "China town" saknar dessbättre motsvarighet i Sverige. Tvärtom är det ofta så att i ett och samma område bor tiotals nationaliteter som inbördes ofta har olika traditioner och kommer från helt olika världsdelar. Och inte minst bor i dessa områden ett stort antal svenskar.

Att studera sambandet mellan etnisk och social respektive ekonomisk segregation är viktigt inte minst beroende på att segregationen oftast uppfattas och tolkas just som segregation i boende mellan svenskar och invandrare, alltså etnisk segregation. Detta var också en av de viktigaste faktorerna som ledde till att boendesegregationen började uppmärksammas i början av 1990-talet.

Redan från början observerade man ett antal områden i storstäderna som hade stora sociala problem och en hög andel invandrare (oftast över 50 procent). De områdena betecknades ganska snabbt som invandrantäta områden och invandrararnas vilja att bo tillsammans utpekades som en av huvudfaktorerna bakom den etniska segregationen. När man sedan observerade sociala problem i "invandrantäta" områden ansågs segregeringen bidra till och befästa en social utslagning baserad på etnisk grund.

Det har framkommit ovan att det oftast är tiotals olika nationaliteter som bor i ett och samma område och att man inte kunde observera några generella tendenser som liknar den amerikanska segregationsmodellen. Dessutom, som vi visade i kapitel två, finns det ett starkt positivt samband mellan socialbidragsberoendet bland den infödda befolkningen och socialbidragsberoendet bland befolkningen totalt i "extremt låginkomst" - områden.

Segregation som bygger på sociala respektive ekonomiska premisser blir tydlig i analysen av socialbidragsberoendet bland den infödda befolkningen. Tidigare var tyngdpunkten, vad gäller denna analys, satt på de "extremt låginkomst" - områdena. Men för att få svar på frågan om segregationen i storstäderna framförallt bygger på ekonomiska och sociala grunder eller på etniska grunder testas sambandet mellan andelen invandrare och andelen socialbidragstagare i storstadsregionerna (Stor Stockholm, Stor Malmö och Stor Göteborg).

Som redan påpekas går de ekonomiska och sociala problem hand i hand och det är oftast mer eller mindre omöjligt att göra en tydligt avgränsning, men det är utan tvekan så att de personer som får socialbidrag är de som är ekonomiskt utsatta³², dessutom har en stor andel socialbidragstagare missbruks- och andra slags sociala problem.

Avgränsningen mellan sociala och ekonomiska problem när det gäller socialbidragstagare skulle bokföringsmässigt kunna göras genom att kontrollera vad slags försörjningshinder socialbidragstagare uppges ha. Som en illustration kan vi använda oss av en longitudinell studie gjord av Utrednings- och statistikkontoret i Stockholm. I denna studie har man bl.a. studerat de vanligast förekommande försörjningshindren för socialbidragstagare. Man kommer fram till att av de 12 000 hushåll som kan betecknas haft ett *permanent* bidragsbehov under perioden 1990-1995 dominerade arbetslöshet och sociala-/medicinska skäl som försörjningshinder för sammantaget nära 60 procent av hushållen.

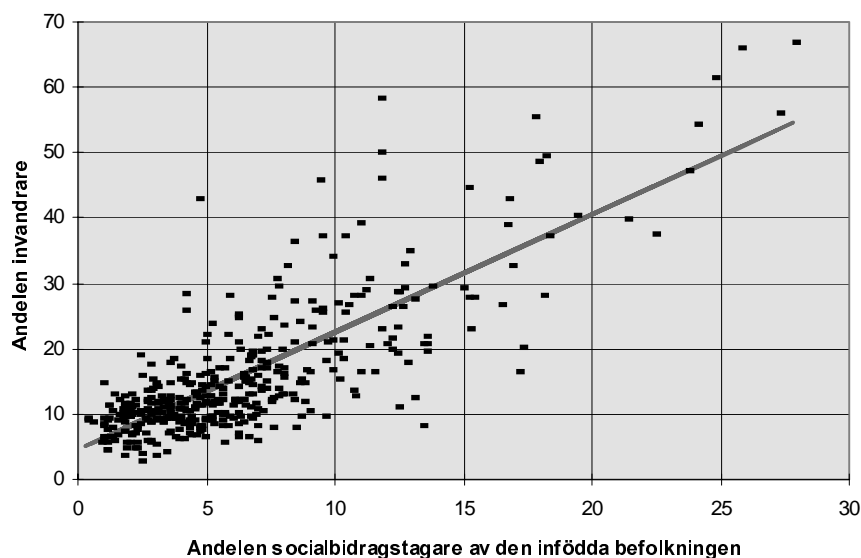
Om man särskiljer svenskar och invandrare visar det sig att av de 6500 svenska hushåll var 41 procent arbetssökande och 35 procent hade rehabiliteringsbidrag av sociala-/medicinska skäl. När det gäller de 4 800 utomnordiska hushållen med *permanent* bidragsbehov var 25 procent arbetssökande, 25 procent läste svenska på SFI, 15 procent hade ingen eller låg pension och 9 procent hade rehabiliteringsbidrag av sociala-/medicinska skäl.

Sambandet mellan andelen invandrare och andelen socialbidragstagare testas med hjälp av korrelationskoefficienten. Resultat av testen blir en korrelationskoefficient som är lika med 0,8. Detta resultat tolkas som att det finns ett starkt och positivt samband mellan

³² "I en intervjustudie utförd av professor Bengt Starrin och medarbetare vid högskolan i Karlstad visar man hur arbetslösa med hård ansträngd ekonomi så långt möjligt utnyttjar de tillgångar man har innan man söker socialbidrag - drar in ännu mer på sina kostnader om det är möjligt, lånar av släktingar och vänner, säljer och pantsätter det man har av något värde - allt i syfte att undvika den ytterligare "skam" - upplevelse, som det innebär att, förutom arbetslös, också vara bidragsbehövande" (Utrednings- och statistikkontoret i Stockholm, 1997).

andelen invandrare och andelen infödda svenskar som får socialbidrag. Alltså de så kallade invandratäta områdena är framförallt områden som är socialt och ekonomiskt mest utsatta.

Diagram 3.1 Sambandet mellan andelen invandrare och andelen socialbidragstagare av den infödda befolkningen i storstadsregionerna.



Källa: Storstadskommittén.

Diagram 3.1 visar att andelen invandrare är som högst i de områden där andelen socialbidragstagare av den infödda befolkningen är högst.³³ Alltså i de områden som kan anses socialt och ekonomiskt mest utsatta. Att andelen invandrare är högst i just dessa områden är ingenting anmärkningsvärt med hänsyn till att invandrare har lägre

³³ Man kan också se att det finns ett antal områden som avviker från den generella bilden, alltså har en hög andel invandrare och en låg andel socialbidragstagare av den infödda befolkningen. Ett av dessa bostadsområden är det redan tidigare uppmärksammade Norra Rosengård, ett område som karakteriseras av att den totala andelen socialbidragstagare sjönk under perioden 1990-1993, oavsett att andel invandrare ökade (se vidare sid. 39).

inkomster och är yngre än befolkningen totalt. Dessutom tar det tid för nyinflyttade till Sverige att lära sig både språket och hur samhället fungerar.

Social rapport 1997 visar att segregationen beror på utvecklingen på arbetsmarknaden. Enligt Socialstyrelsen är invandrare och ungdomar (de grupper som försöker etablera sig på arbetsmarknaden) mest utsatta på dagens svenska arbetsmarknad. Dessutom är de sällan berättigade till arbetslöshetsersättning. Men även de ungdomar (framförallt unga kvinnor) och invandrare (framförallt invandrare från länder utanför Norden) som inte är direkt drabbade av arbetslösheten befinner sig i en otrygg situation, dvs. får oftast nöja sig med tillfälliga anställningar. Vidare får personer med omfattande sjukskrivningar efter friskskrivningen allt svårare att återkomma till arbetsmarknaden. Det faktum att andelen långtidssjukskrivna är tre gånger större i de fattigaste än i de rikaste bostadsområdena visar också att utsorteringsmekanismer som verkar på arbetsmarknaden i stort sett bestämmer segregationen (dvs. de som stängs ute hamnar i samma bostadsområde).

Den svenska välfärdsdebatten har under de senaste åren för det mesta handlat om situationen för de som redan är inne i systemet (har en fast förankring på arbetsmarknaden). Medan de som står utanför riskerar att bli glömda. Oftast blir de endast uppmärksammade indirekt i och med de höga socialbidragskostnaderna och det faktum att socialbidragskostnaderna direkt påverkar andra kommunala åtaganden som skolan, äldreomsorgen och dyl.

Detta förstärker bilden av *en i första hand ekonomisk och social segregation*, men visar också att segregationen är ett resultat av tudelningen mellan de som är etablerade på arbetsmarknaden (detsamma som de som är inne i systemet och utgör välfärdens kärnklass) och de som inte är etablerade på arbetsmarknaden. Det finns klara tendenser att de sista utgör en outsider-klass. Idag som så många gånger tidigare är det arbetsmarknaden som bestämmer klassindelningen. Tidigare var det skillnaden mellan arbetare och tjänsteman som utgjorde klassavgränsningen. Men i och med att gränserna mellan de flesta arbetare och tjänstemän (som har en trygg

position på arbetsmarknaden och därmed i trygghetssystemen) är på väg att suddas ut (bl.a. beroende på att dagens arbetsmarknad sätter mycket högre krav och att allt fler arbetare hanterar arbetsuppgifter som tidigare skulle betecknats som tjänstemanna uppgifter) blir gränsdragningen mycket mer tydlig och relevant mellan de som är etablerade på arbetsmarknaden respektive de som inte är det.³⁴

Socialstyrelsen markerade i sin sociala rapport tydligt denna gränsdragningen genom att visa att den majoritet av befolkningen som har en fast förankring på arbetsmarknaden har gått helskinnad genom den värsta perioden i Sveriges ekonomiska historia efter andra världskriget.

3.1 Hur ser segregationen i Sverige ut i jämförelse med andra länder?

Den bild som hittills kommit fram när det gäller segregationen i Sverige är ganska lika utvecklingen i andra industriländer. Problemen och segregationens konsekvenser är mer eller mindre desamma. Den stora skillnaden är att andra länder har upplevt segregationen mycket tidigare än Sverige. En förklaring till detta är det höga arbetskraftsdeltagandet med mer eller mindre full sysselsättning som Sverige hade fram till början av 1990-talet. Men också välfärdsstatens utbyggnad har betytt mycket för att motverka segregationen.

Generellt gäller att segregationen i Sverige inte är så stark rotad som i de flesta andra länder men utvecklingen börjar allt mer likna dessa. Redan i kapitel två har vi jämfört vissa aspekter av den etniska segregationen i Sverige med motsvarande i USA. Slutsatsen var entydigt att det amerikanska etniska segregationsmönstret inte fanns i Sverige. Men det är just när det gäller den höga andelen invandrare som bor i de fattiga bostadsområdena som Sverige utmärker sig i

³⁴ Vi är medvetna om att detta är en stark förenkling av klasstrukturen (de som är etablerade på arbetsmarknaden är ingalunda klasslösa). Men denna förenkling bedöms som nödvändig för att åskådliggöra den ”nya” verklighet som vi lever i.

internationella jämförelser. I en studie³⁵ gjord av OECD visade det sig att både andelen invandrare som bodde i de fattiga områdena och kvoten mellan andelen invandrare som bodde i de fattiga respektive andra bostadsområden var högst i Sverige av alla jämförda länder.³⁶ När det gäller kvoten var Norge på andra plats, medan när det gäller andelen var det Frankrike som hade näst högsta andelen invandrare som bodde i de fattiga områdena.

I fortsättningen kommer vi att se att den franska utvecklingen också är i hög grad relevant för Sverige, oavsett att man kan förmoda att de franska invandrarna har mindre språksvårigheter (eftersom de i stor utsträckning härstammar från tidigare franska kolonier och som sådana talar franska mer eller mindre som de infödda fransmännen) än de svenska invandrarna.

Loic Waquant³⁷ har gjort jämförande analyser där man analyserat utvecklingen i Frankrike och USA som utgör exempel på olika typer av utveckling. Jämförelsen visar på väsentliga skillnader mellan den europeiska och den nordamerikanska utvecklingen, trots uppfattningar om att den europeiska nyfattigdomen och de europeiska formerna för segregering i storstäderna skulle visa tendenser till en "amerikanisering". Som vi har sett i kapitel två finns det inga generella tendenser i den svenska utvecklingen som motsvarar den amerikanska segregationsutvecklingen.

Socialstyrelsen beskriver Waquants studie och dess relevans för den svenska utvecklingen så här: *"Enligt Waquant består skillnaderna i att det amerikanska s k "svarta bältet" i första hand är lokaliserat till områden i storstädernas kärna, medan det franska "röda bältet" i stort är identiskt med arbetarförorter i storstädernas periferi. Sådillvida är det franska segregationsmönstret i högsta grad giltigt för de svenska storstäderna. Waquants slutsats är att i USA här-*

³⁵ Distressed Urban Areas, 1997.

³⁶ Sverige, Norge, Finland, Frankrike, USA, Kanada.

³⁷ Studien refereras i Social rapport 1997, Socialstyrelsen.

stammar problemet i huvudsak från rasojämlikheten i samspel med svagheter i den amerikanska socialpolitiken eller rentav med statens frånvaro i dessa områden. Det nordamerikanska gettot med sina svarta invånare har en nästintill självklar uppdelning av stadsrummet efter raskriteriet. Det är enligt Waquant en "racial formation"³⁸ till skillnad från sina europeiska motsvarigheter. Vardagen i de nordamerikanska gettoområdena för inte sällan med sig en påtaglig fysisk risk, vilket inte kan påstås om de europeiska motsvarigheterna.

I Frankrike är situationen, enligt Waquant, helt annorlunda på åtminstone två viktiga punkter. För det första ser han de nordafrikanska immigranternas situation i förorterna som en klassfråga snarare än som diskriminering på etniska (ras)grunder. För det andra anser han att i Frankrike är staten och offentligheten betydligt mer närvarande i de utsatta bostadsområdena och försöker rätta till missförhållandena, om än med hittills svaga effekter.

Den svenska situationen liknar på flera punkter den franska även om problemen allmänt kan anses vara tyngre/svårare i Frankrike och andra OECD-länder än i Sverige. I Frankrike finns, enligt Waquant, tecken på en relativt god integration av barn till nordafrikanska immigranter. Det märks också en process som närmar den invandrade delen av befolkningen till den infödda i flera viktiga avseenden. Trots högre arbetslöshet och lägre inkomster bland invandrare jämfört med den infödda fransmännen börjar invandrarnas yrkesstruktur mer och mer likna den inhemska befolkningens. I de västeuropeiska storstadsförorterna kan etniska koncentrationen ses som ett uttryck för de etniska gruppernas socioekonomiska status i majoritetssamhället.

³⁸ Man bör dock reservera sig för att en så kategorisk distinktion bortser från viktiga förändringar i de svartas position i det amerikanska samhället. Ökad social skiktning bland svarta i USA som kommit till uttryck i uppkomsten av en svart medelklass gör att man kan se de svartas getto såväl en ras- som en klassfråga.

Det gemensamma för USA, Frankrike, och förmodligen i viss mån för Sverige är invånarnas uppfattning om sig själva som utstötta och den allmänna uppfattningen om vissa bostadsområden som knappast människovärdiga. Stigmatisering av bostadsområden i Sverige yttrar sig t.ex. i att dess invånare inte gärna uppger sin adress och i att ungdomar med invandrarbakgrund säger sig "åka utomlands" när de förflyttar sig från sin hemförort till innerstaden. Stigmatiseringen påverkar i sin tur relationerna mellan bostadsområdets invånare och arbetsgivare, polis, bostadsföretag, domstolar, lokala myndigheter osv.

En sådan tydlig uppdelning och stigmatisering av vissa boendemiljöer har enligt Waquant, mindre betydelse för de svarta i USA:s getton än för invånarna i de franska problemförorterna. Skillnaden beror på att social utstötning ("social exclusion") på geografisk basis står i bjärt kontrast till den franska – och för den delen europeiska – traditionen av medborgarskap, jämlikhet och delaktighet i samhällsgemenskapen."

Att det sista är relevant för den svenska utvecklingen – i minst samma grad som för de andra europeiska länderna – visas av detta att förra Storstadsutredningen tillsattes bl.a. som en följd av att man uppmärksammade ett lågt valdeltagande bland invandrare (jfr. med tabeller 2.3 A-C).

Utöver den höga andelen invandrare i de socialt och ekonomiskt mest utsatta områdena utmärker Sverige sig med ytterligare en faktor i de internationella jämförande studierna, nämligen frågan om ett lågt arbetskraftsdeltagande. OECDs studie visar att kvoten mellan arbetskraftsdeltagandet i de fattiga bostadsområdena och i de andra bostadsområdena i storstäderna är lägst i Sverige. Till en del kan detta förklaras av att Sverige allmänt har ett högt arbetskraftsdeltagande, men oavsett detta kvarstår skillnaden. Detta är ytterligare ett bevis på de etableringssvårigheter på arbetsmarknaden som de som bor i de socialt och ekonomiskt mest utsatta områdena i storstäderna har.

De grupperna som enligt Socialstyrelsen visar sig ha klara etableringsproblem på dagens svenska arbetsmarknad (invandrare, ung-

domar och ensamma mammor), men också de som har svårigheter att komma tillbaka efter att hamnat utanför arbetsmarknaden (långtidssjukskrivna) är samma grupper som är överrepresenterade i de fattigaste bostadsområdena i storstäderna. Dessa grupper har också lyfts fram som mest sårbara i undersökningar om fattigdomen i andra europeiska länder.³⁹

³⁹ Se Välfärdens marginaler, Tapio Salonen, 1994.

4 Slutsatser och diskussion

Analysen som redovisas i denna rapport har till syfte att beskriva förhållandena i de mest utsatta områdena i storstadsregionerna under de senaste åren och ge en bild av segregationen i storstadsregionerna.

I stora drag skulle man kunna sammanfatta rapportens resultat i följande slutsatser:

- Segregationen i storstäderna kan betecknas som allvarlig. Det handlar om en sammanfallande ekonomisk, social, etnisk och demografisk segregation,
- I grunden för segregationen i storstäderna ligger i första hand en *ekonomisk och social segregation* och inte en segregation på etniska grunder,
- Det finns tendenser till att segregationen i storstäderna handlar om klasskillnader mellan de som är etablerade på arbetsmarknaden (och därmed också i välfärdssystemet) och en outsider-klass.

Vad är det då som karakteriserar dem som bor i de socialt och ekonomiskt mest utsatta områdena i storstäderna? Jo, det är *utanförskap* som är det mest påtagliga gemensamma draget. Olika etniska grupper anses ofta (av majoriteten) ha valt att leva för sig och inte vilja eller oftast inte kunna (t. ex. till följd av språksvårigheter) ha kontakt med majoriteten av den infödda befolkningen. De här i landet födda, socialt utslagna, har det ännu värre eftersom de inte i nämnvärd utsträckning över huvud taget tycks existera för majoriteten av den infödda befolkningen. (Det är ju invandrarområden eller mer precist invandrartäta områden som det handlar om.) Sambandet mellan utanförskapet och ekonomiska förutsättningar blir mycket tydligt.

Indelningen i socioekonomiska grupper (eller mer populärt klasser) baseras på föreställningen att det finns skillnader mellan löntagare och företagare, mellan arbetare och tjänstemän och ibland mellan de förvärvsarbetande och de som inte är det, som avspeglas framförallt i skillnader i levnadsförhållanden. Teoretiskt sett har det alltid varit så att olika klasser främst definierats med utgångspunkt i människornas ställning i produktionsprocessen. Detta leder också till att klasstrukturen ständigt är under förändring som en konsekvens av de förändringar som produktionsprocesserna utsätts för.

Automatisering, internationalisering och den fortsatta expansionen av tjänstesektorn är bara några av de processer som nödvändigtvis påverkat klasstrukturen. Men numera kan man framförallt se den största effekten i det faktum att den höga arbetslösheten och de allt större svårigheterna för många människor att etablera sig på arbetsmarknaden skapar stora skillnader mellan de som är etablerade på arbetsmarknaden respektive de som står utanför.⁴⁰ Dessa skillnader visas inte minst av Socialstyrelsens sociala rapport 1997 och Storstadskommitténs delbetänkade ”Att växa bland betong och kojor”. I delbetänkandet visade Storstadskommittén på kraftiga skillnader i barnens uppväxtvillkor beroende på om de bodde i områden med mycket låga respektive extremt låga inkomster eller i något av ”alla andra områden”.

En slutsats som går igenom hela rapporten verkar vara att segregationen i första hand handlar om klasskillnader. Det verkar som om vi fått ett förfinat klassamhälle. Förenklat skulle man kunna konstatera att det är frågan om två klasser, å ena sidan en outsider-klass och å andra sidan alla de andra (vars gemensamma nämnare är att de är etablerade på arbetsmarknaden) som utgör välfärdens kärnklass.

Outsider-klassen utgörs av de som inte lyckats etablera sig på arbetsmarknaden eller har blivit utsorterade från denna. Här är fram

⁴⁰ Situationen blir inte lättare av att trygghetssystemet baseras på positionen på arbetsmarknaden.

förallt ungdomar, invandrare, ensamman mammor, långtidssjukskrivna och personer som har sociala problem och som försörjer sig på socialbidrag överrepresenterade. Att det är frågan om en outsiderklass vittnar inte minst detta att den svenska välfärdspolitiska debatten i början av 1990-talet i hög grad har handlat om effekter av förändringar för de som är inne i de etablerade välfärdssystemen. Medan villkoren för de delar av befolkningen som helt eller delvis står utanför dessa inte har uppmärksamats i samma utsträckning.⁴¹

Observera att det här använda begreppet outsider-klass inte har samma innebörd som det i USA använda "underklass" beroende på bl.a. att de passiviserande effekter som olika fattigstöd förmodas skapa inte finns i Sverige. I Sverige finns inte heller passivitet i vid mening i de studerade områdena. Detta visar inte minst den enorma framtidstro som barnen i de här områdena utstrålar.⁴²

När det gäller segregationen i samhället kan man dra slutsatsen att den inte är på väg att uppstå. Den har existerat under hela den studerade perioden, men den har blivit mer påtagligt under de senaste åren. Medan en utjämning har skett mellan "alla andra områden" har klyftan ökat mellan områdena med mycket låg respektive extremt låg inkomst och "alla andra områden".

Medvetandet om den sociala segregationen finns i de utsatta bostadsområdena. Att medvetandet om den komplexa verkligheten också finns bland de som arbetar i de socialt och ekonomiskt utsatta områdena visar en rapport skriven av polisen. Stockholmspolisen gjorde en kartläggning av ungdomsgång under hösten 1996. I hela Stockholms län identifierade man 60-70 gäng som för det mesta bestod av pojkar i åldern 14-18 år. Gängen var sällan etniskt homogena och en del av gängen begick våldsbrott och även narkotikamissbruk förekom. Polisens slutsats blev: "Vi kan således konstatera att vi inte har något invandrarproblem, utan ett socialt problem som drabbar invandrargrupperna".

⁴¹ Socialstyrelsen, Social rapport 1994.

⁴² För en närmare beskrivning av barnens uppväxtvillkor i storstäderna se Storstadskommitténs delbetänkande "Att växa bland betong och koja".

Är segregationen positiv?

Det är inte sällan att man hör att segregationen kan vara positiv. Det finns till och med dem som beklagar att ordet segregation har dålig klang. Det är därför av yttersta vikt att lyfta fram och diskutera denna frågan. Inte minst när det finns tendenser att *segregationen inte är tillräckligt uppmärksammas som samhällsproblem*.

Tanken att alla skall ha en plats i samhället och att alla skall ha rätt till jämlika levnadsvillkor är fortfarande starkt rotad i det svenska samhället och det finns positiva traditioner att ta fasta på. Det är fortfarande så att människor i allmänhet inte accepterar segregation och inte heller vill de ha en permanent outsider-klass. Men det är ofta så att många inte känner någon som bor i de socialt och ekonomiskt mest utsatta områdena.⁴³ Man har allt mindre möjligheter att träffas (om inte kollektivtrafiken vore så bra utvecklad i svenska storstäder skulle de möjligheterna vara ännu mindre) beroende på att de som bor i områdena med mycket låga respektive extremt låga inkomster allt mer sällan finns på några arbetsplatser (vilka är en av de viktigaste mötesplatserna i dagens svenska samhälle).

Men tillbaka till grundfrågan. Vad är det som gör att segregationen är ett samhällsproblem? Det handlar ytterst om samhällets grundvär-
lar. Samhället behöver helt enkelt gemensamma värderingar för att hålla samman och kunna fungera. Man måste kunna lita på varandra. Man skall inte behöva bygga stängsel och murar eller leja säkerhetsvakter för att kunna gå till jobbet eller åka på semester. Man skall också kunna lita på att det är genom allmänna val som man väljer folkets representanter i kommunernas och rikets styre. Man måste också kunna lita på att all offentlig makt utgår ifrån folket. Ett trettioprocentigt valdeltagande (de socialt och ekonomiskt mest utsatta områden är inte där ännu, men på väg) är inte förenligt med

⁴³ Detta kan jämföras med den situationen som rådde i början av 1900-talet. Det sociala avståndet mellan olika klasser var mycket större då än idag, men det fysiska avståndet är mycket större idag.

något av det ovan nämnda. Ett trettioprocentigt valdeltagande betyder att man inte lutar på varandra.

Segregation medför utanförskap och ger upphov till onda cirklar av problem som förstärker varandra. Detta leder till att människor blir utestängda från viktiga delar av samhällslivet. Den sociala isoleringen är ett stort hinder för att kunna skapa ett bra och fungerande kontaktnät som oftast innebär inträdesbiljett till arbetsmarknaden. På det sättet kommer en stor del av de som står utanför sannolikt aldrig att få en vettig möjlighet att ta sig in på arbetsmarknaden och börja ett nytt liv. Så småningom har de förstått att det inte är någon som bryr sig om deras situation vilket kan ofta leda till ytterligare ansamling av problem.

Kriminalitet och bidragsplanering kan bli alternativa utvägar för de socialt utslagna och från det etablerade samhället utestängda. Utanförskapet skapar olika slags fiendligheter. Segregation är bas för utanförskap och okunskap. Okunskap om sina medmänniskor som bor på andra sidan gatan.

I Storstadskommitténs delbetänkande "Att växa bland betong och kojor" (SOU 1997:61) har man redan uppmärksammat att det framför allt är barn som far illa till följd av segregationen. Och barn är ju vår framtid. Det är bl.a. därför lämpligt att avsluta denna rapport med en par citat.

Citat ur artikeln "Såna är vi såna är de" från Aftonbladet, 23 mars 1997, ett antal påstående om sina kamrater från andra delar av staden:

Det här tycker pojkar och flickor från Slottsstaden om sina jämnåriga från Rosengård: *"De har det nog jävligt tufft med alla gäng som går omkring och spöar alla som går förbi.....Han kanske blir kriminell, eller kåkfarare, men i värsta fall blir han langare.....Framtidsdrömarna för en tjej på Rosengård tror jag inte skiljer sig från de jag har, jag tror bara hon får kämpa hårdare för att det finns så många orättvisor.....Jag tror att de som bor i Rosengård lever ett helt annat liv än vi. Även om vi inte alla tänker på det har vi det jättebra jämfört med en i vår ålder på Rosengård. Jag tror att de har det jävligt tufft. "*

Det här tycker pojkar och flickor från Rosengård om sina jämnåriga från Slottsstaden: *"Jag har hört att en vanlig vecka hinner de inte göra någonting för de sitter hemma och pluggar. Och på rasterna pluggar de hela tidenPå fritiden tror jag att de idrottar eller går på pianolektioner, i alla fall någon slags fritidssysselsättning. På fredags- och lördagskvällar går de ut med sina vänner och festar och dricker sig fulla, men narkotika och kriminalitet tror jag att de tar avstånd ifrån..... Jag tror att de är som vi fast bakom en fasad av Björn Borg-kläder och fräcka guldlockor, rika föräldrar..... Jag tror att deras framtid blir bra."*

De bor i samma stad men de kan mycket lite om varandra. De litar inte på varandra. De är "vi" och "dem". De bor i delade städer. Och "Även om vi inte alla tänker på det..." känner de att de har olika uppväxtvillkor och olika förutsättningar att lyckas i livet och att de tillhör olika klasser.

Bilaga A De berörda kommunerna

Storstadskommittén har valt sju kommuner som man har närmare samarbete med. I detta avsnitt beskrivs utvecklingen i dessa sju av storstadsregionernas 43 kommuner. Följande kommuner ingår i kartläggningen: Botkyrka, Göteborg, Haninge, Huddinge, Malmö, Stockholm och Södertälje. Kommunerna i fråga kommer fortsättningsvis att kallas för ”de berörda storstadskommunerna”. Vi kommer att belysa situationen och utvecklingstendenserna i de här kommunerna lite mer utförligt.

Situationen i ”extremt låginkomst” - områdena har beskrivits ingående i kapitel två. Som där framgår ligger ”extremt låginkomst”-bostadsområdena i de berörda storstadskommunerna. Totalt finns det 49 primärområden i dessa kommuner, som är antingen ”mycket låginkomst”- område eller ”extremt låginkomst” - område. Sammanlagt bodde 287 914 invånare i dessa stadsdelar år 1994, vilket motsvarade 18 procent av de berörda storstadskommunernas befolkning och drygt 95 procent av den sammanlagda befolkning som bodde i ”mycket låginkomst”- och ”extremt låginkomst” - områdena i storstadsregionerna. En stor del av dessa bostadsområden finns inom miljonprogrammets bostadsbestånd, d.v.s. bostäder som byggdes under åren 1965-1975. Knappt 77 procent av fastighetsbeståndet i områdena utgörs av hyresrätter och omkring 68 procent av dessa ägs av allmännyttiga bostadsföretag. Knappt 6 procent av hela fastighetsbeståndet i områden med mycket låga och extremt låga inkomster utgörs av småhus.

Storstäderna växer fort. Befolkningssammansättningen förändras både med avseende på ålder och etnicitet och den varierar mycket kraftigt mellan de sju studerade kommunerna. Skillnaderna är stora mellan olika kommuner när det gäller andelen invånare som bor i områdena med mycket låga respektive extremt låga inkomster (se

tabell A1). Den största andelen hade Botkyrka och Malmö. I Botkyrka bodde nästan varannan invånare (39 %) i antingen områden med mycket låga inkomster eller i områden med extremt låga inkomster. Göteborg, Södertälje och Huddinge med var femte invånare boende i de utsatta områdena följer tätt efter. Å andra sidan hade Stockholm en förhållandevis låg andel boende i de utsatta områdena, men beroende på Stockholms stora totala invånarantal rörde det sig om ett stort antal människor som bodde i dessa områden 1994. Haninge är en i sammanhanget intressant kommun. I Haninge fanns inga områden som kunde betecknas som områden med mycket låga respektive extremt låga inkomster.

Tabell A.1 Samtliga invånare i berörda storstadskommuner, utsatta områden, områdestyper 1993.

Kommun	Invånare totalt	därav i områdena:	
		mycket låg inkomst	extremt låg inkomst
Botkyrka	67 373	29 %	10 %
Göteborg	434 767	17 %	5 %
Haninge	59 876	-	-
Huddinge	73 411	12 %	9 %
Malmö	238 056	20 %	10 %
Stockholm	697 361	5 %	5 %
Södertälje	67 820	16 %	6 %
Samtliga	1 638 664	12 %	6 %

Skillnaderna är stora mellan storstäderna och de fyra fattiga förortskommunerna, när det gäller andelen barn och ungdomar å ena sidan och andelen som är över 65 år.

Tabell A.2 Åldersfördelning.

Andel av befolkningen

	1985		1990		1994	
	0-24	65-w	0-24	65-w	0-24	65-w
Stockholm	25,5	21,3	25,5	21,0	26,5	19,2
Göteborg	28,9	18,9	28,7	19,0	29,3	18,1
Malmö	27,4	20,8	27,5	21,3	28,2	20,5
Huddinge	37,0	8,4	35,0	9,5	34,2	10,4
Södertälje	36,7	11,8	35,1	13,3	33,2	14,1
Botkyrka	41,2	6,3	38,8	7,5	37,2	8,5
Haninge	40,1	6,2	38,2	7,3	36,3	8,4

Storstäderna har som regel fler äldre och färre unga personer i ålder 0 - 24 år, medan förortskommunerna gäller det omvända. Förortskommunerna har i regel en mycket ung befolkning (se tabellen). När det gäller utvecklingen mellan 1985 och 1994 kan vi se från tabellen att andelen äldre växer i förortskommunerna medan andelen yngre minskar. Den senare är dock fortfarande mycket högre än i storstäderna. Å andra sidan minskar andelen äldre i storstäderna, men är fortfarande relativt hög.

När det gäller befolkningsutvecklingen har vi inte kunnat urskilja något gemensamt mönster för de berörda kommunerna. Befolkning-

en totalt har ökat mest i Huddinge kommun (8,1 %). Efter Huddinge kommer Stockholm och Malmö där ökningen har varit 6,7 respektive 5,4 procent. Göteborg och Botkyrka har haft en ökning på 4,3 % respektive 4,2 %. Haninge kommun har haft den minsta ökningen (3,4 %), medan Södertälje är den enda av de berörda kommunerna som har haft en befolkningsminskning under den studerade perioden. Den totala befolkningen i Södertälje ökade marginellt mellan 1985 och 1990 för att sedan minska mellan 1990 och 1994. Minskningen under hela perioden 1985 - 1994 uppgick till 1,7 %.

Den etniska sammansättningen har också förändrats under tiden. Också här är skillnaderna mycket stora både mellan enskilda kommuner och mellan storstäderna och förortskommunerna. Antalet invandrare definierade som utlandsfödda har ökat mycket kraftigt i storstäderna och lite mindre i förortskommunerna.

Tabell A.3 Utlandsfödda.

Andel av befolkningen.

	1985	1990	1994
Stockholm	13,3 %	14,9 %	16,7 %
Göteborg	12,5 %	14,8 %	17,3 %
Malmö	13,2 %	16,4 %	20,0 %
Huddinge	17,2 %	18,1 %	19,2 %
Södertälje	20,2 %	21,9 %	22,3 %
Botkyrka	26,7 %	28,2 %	29,9 %
Haninge	14,8 %	15,7 %	16,8%

Det extrema fallet när det gäller ökningen av antalet utlandsfödda är Malmö kommun. Där har antalet invandrare ökat med hela 60,4 % under perioden 1985-1994. Sedan kommer Stockholm och Göteborg med 44,1 % respektive 32,6 % högre antal invandrare 1994 än 1985. Vad gäller förortskommunerna har den största ökningen inträffat i Huddinge kommun (21,1 %). Botkyrka (16,6 %) och Haninge (17,4 %) kommer där efter, medan Södertälje med en ökning med 8,3 % har uppvisat det minsta tillskottet av invandrare. Som man kan se i tabell A.3 hade Södertälje redan tidigare en hög andel utlandsfödda personer. Den utveckling som har skett kan alltså ses mer som en utjämning.

Ett högt socialbidragsberoende är en viktig signal om marginaliserings- och utslagningsprocesser. Som man kunnat se i avsnitt 1.1.3 varierar socialbidragstagandet över landet. Storstäderna har högst andel hushåll med socialbidrag och högst genomsnittligt bidrag per hushåll. Lägsta andelen återfinns i norra delarna av Sverige. Hur har då andelen socialbidragstagare utvecklats i de berörda kommunerna?

Tabell A.4 Socialbidragstagare inkl flyktingar.

Andel av befolkningen.

	1985	1990	1993	1996
Stockholm	8,8 %	7,4 %	9,8 %	10,2 %
Göteborg	8,4 %	8,4 %	13,4 %	14,3 %
Malmö	12,1 %	11,4 %	12,7 %	15,4 %
Huddinge	10,1 %	7,8 %	11,3 %	11,0 %
Södertälje	11,3 %	9,1 %	9,8 %	10,3 %
Botkyrka	11,1 %	9,3 %	13,4 %	14,7 %
Haninge	9,9 %	7,7 %	9,8 %	10,8 %

Källa: SCB och Socialstyrelsen

När det gäller utvecklingen under perioden 1985-1993 kan vi se från tabell A.4 att andelen socialbidragstagare ökade mest i Göteborg. Samtidigt hade den minskat under samma period i Haninge och Södertälje. Minskning av andelen socialbidragstagare var kraftig i Södertälje¹ (13 % under perioden 1985-1993).

Under perioden 1993-1996 ökade andelen socialbidragstagare i alla kommuner utom Huddinge. Ökningen var störst i Malmö (21 %). Från tabellen kan man också utläsa en klar skillnad mellan två kommungrupper. Den ena gruppen blir då Malmö, som har den största andelen socialbidragstagare, tillsammans med Botkyrka och Göteborg. I den andra gruppen återfinns de andra fyra kommunerna. Sammanfattningsvis kan man konstatera att det var Göteborg

¹ Denna utveckling stämmer väl med den observerade (och i kapitel två beskrivna) utvecklingen i bostadsområdet Hovsjö (som var det enda bostadsområdet från Södertälje kommun som klassats som "extremt låg inkomst" - området).

(70,2 %), Botkyrka (32,4 %) och Malmö (27,3 %) som hade den högsta ökningen av andelen socialbidragstagare under perioden 1985-1996. Göteborg (andelen socialbidragstagare var oförändrat under perioden 1985-1990) och Malmö (andelen socialbidragstagare minskade med 5,8 %, att jämföra med minskningen på 16-23% för de andra fem kommunerna under perioden 1985-1990) var dessutom de två kommunerna som påverkades minst av den höga konjunkturen i slutet av 1980-talet.

Bilaga B Vilka områden har vi studerat?

Stor Göteborg

Tabell B1 Stor Göteborg, de studerade bostadsområdena

Primärområde	Kommun	Områdestyp
91603 Gårdstensberget	Göteborg	Extremt låg inkomst
91607 Hjällbo	Göteborg	Extremt låg inkomst
91701 N Biskopsgården	Göteborg	Extremt låg inkomst
91306 Ö Bergsjön	Göteborg	Extremt låg inkomst
91401 Brämaregårde	Göteborg	Mycket låg inkomst
91608 Eriksbo	Göteborg	Mycket låg inkomst
91517 Frölunda Torg	Göteborg	Mycket låg inkomst
91301 Gamlestaden	Göteborg	Mycket låg inkomst
91520 Grevegården	Göteborg	Mycket låg inkomst
91606 Hammarkullen	Göteborg	Mycket låg inkomst
91511 Högsbohöjd	Göteborg	Mycket låg inkomst
91601 Lövgärdet	Göteborg	Mycket låg inkomst
91304 N Kortedala	Göteborg	Mycket låg inkomst
91708 S Biskopsgården	Göteborg	Mycket låg inkomst
91303 S Kortedala	Göteborg	Mycket låg inkomst
91102 Sanna	Göteborg	Mycket låg inkomst
91104 Stigberget	Göteborg	Mycket låg inkomst
91305 V Bergsjön	Göteborg	Mycket låg inkomst
91113 Guldheden	Göteborg	Låg inkomst
91512 Högsbotorp	Göteborg	Låg inkomst
91111 Johanneberg	Göteborg	Låg inkomst
91110 Krokslätt	Göteborg	Låg inkomst
91101 Kungsladugård	Göteborg	Låg inkomst
91402 Kvillebäcken	Göteborg	Låg inkomst
91112 Landala	Göteborg	Låg inkomst
91702 Länsmansgården	Göteborg	Låg inkomst
91103 Majorna	Göteborg	Låg inkomst

91105 Masthugget	Göteborg	Låg inkomst
91201 Olskroken	Göteborg	Låg inkomst
91710 Sannegården	Göteborg	Låg inkomst
91508 Skattegården	Göteborg	Låg inkomst
91403 Slätta damm	Göteborg	Låg inkomst
91703 Svartedalen	Göteborg	Låg inkomst
91513 Tofta	Göteborg	Låg inkomst
91518 Ängås	Göteborg	Låg inkomst
97314 Gustavsberg	Möndal	Låg inkomst
98220 Partille C	Partille	Låg inkomst
91604 Angered C-Agnesberg	Göteborg	Under medelinkomst
91108 Annedal	Göteborg	Under medelinkomst
91203 Bagaregården	Göteborg	Under medelinkomst
91212 Björkekärr	Göteborg	Under medelinkomst
91410 Brunnsbo	Göteborg	Under medelinkomst
91507 Guldringen	Göteborg	Under medelinkomst
91515 Järnbrott	Göteborg	Under medelinkomst
91709 Jättesten	Göteborg	Under medelinkomst
91204 Kallebäck	Göteborg	Under medelinkomst
91509 Kaverös	Göteborg	Under medelinkomst
91210 Kålltorp	Göteborg	Under medelinkomst
91208 Lunden-Härlanda	Göteborg	Under medelinkomst
91602 Rannebergen	Göteborg	Under medelinkomst
91202 Redbergslid	Göteborg	Under medelinkomst
91514 Ruddalen	Göteborg	Under medelinkomst
91117 Stampen	Göteborg	Under medelinkomst
95000 Håлта	Kungälv	Under medelinkomst
97301 C Möndal	Möndal	Under medelinkomst
97302 Jungfruplatsen	Möndal	Under medelinkomst
97308 Åby	Möndal	Under medelinkomst
98310 Björnekullar	Partille	Under medelinkomst
92200 Bohus	Ale	Över medelinkomst
92400 Nol-Alafors	Ale	Över medelinkomst
92300 Nödinge	Ale	Över medelinkomst
92100 Surte	Ale	Över medelinkomst
92600 Älvängen	Ale	Över medelinkomst
91411 Backa	Göteborg	Över medelinkomst
91706 Björlanda	Göteborg	Över medelinkomst
91510 Flatås	Göteborg	Över medelinkomst
91107 Haga	Göteborg	Över medelinkomst

91116 Inom Vallgraven	Göteborg	Över medelinkomst
91522 Kannebäck	Göteborg	Över medelinkomst
91407 Kärra	Göteborg	Över medelinkomst
91207 Kärralund	Göteborg	Över medelinkomst
91109 Olivedal	Göteborg	Över medelinkomst
91505 Styrso	Göteborg	Över medelinkomst
91211 Torpa	Göteborg	Över medelinkomst
91115 Vasastan-Lorensberg	Göteborg	Över medelinkomst
93120 Mönlycke N	Härryda	Över medelinkomst
95150 Kungälv	Kungälv	Över medelinkomst
97312 Bifrost	Mölnadal	Över medelinkomst
97820 Lindome Ö	Mölnadal	Över medelinkomst
91118 Heden	Göteborg	Hög inkomst
91404 Kärrdalen	Göteborg	Hög inkomst
91705 Nolered	Göteborg	Hög inkomst
91405 Tuve	Göteborg	Hög inkomst
91302 Utby	Göteborg	Hög inkomst
91106 Änggården	Göteborg	Hög inkomst
91206 Överås	Göteborg	Hög inkomst
93210 Landvetter	Härryda	Hög inkomst
94110 Kungsbacka	Kungsbacka	Hög inkomst
94120 Kungsbacka Tölö	Kungsbacka	Hög inkomst
95110 Västra gatan	Kungälv	Hög inkomst
96210 Floda tätort	Lerum	Hög inkomst
96110 Lerum tätort	Lerum	Hög inkomst
97309 Hulelyckan-Papyrus	Mölnadal	Hög inkomst
97313 Krokslätt	Mölnadal	Hög inkomst
97716 Kålleröd	Mölnadal	Hög inkomst
97819 Lindome C	Mölnadal	Hög inkomst
97305 Åbyberg-Solängen	Mölnadal	Hög inkomst
98320 Furuskog-Furulund	Partille	Hög inkomst
98410 Jonsered mm	Partille	Hög inkomst
98210 Partille N	Partille	Hög inkomst
98110 S Sävedalen	Partille	Hög inkomst
91523 Askim	Göteborg	Mycket hög inkomst
91504 Grimmered-Hagen	Göteborg	Mycket hög inkomst
91704 Hjuvik	Göteborg	Mycket hög inkomst
91205 Skår	Göteborg	Mycket hög inkomst
91519 Önnered	Göteborg	Mycket hög inkomst

93130 Mönlycke S-2	Härryda	Mycket hög inkomst
97818 Lindome V	Mölndal	Mycket hög inkomst
97304 Mölndal NV	Mölndal	Mycket hög inkomst
98120 N Sävedalen	Partille	Mycket hög inkomst
91525 Billdal	Göteborg	Extremt hög inkomst
91506 Bratthammar	Göteborg	Extremt hög inkomst
91501 Fiskebäck	Göteborg	Extremt hög inkomst
91524 Hovås	Göteborg	Extremt hög inkomst
91502 Långedrag	Göteborg	Extremt hög inkomst
91521 Näset	Göteborg	Extremt hög inkomst
93110 Mönlycke S-1	Härryda	Extremt hög inkomst
97311 Toltorpsdalen	Mölndal	Extremt hög inkomst

Stor Malmö

Tabell B2 Stor Malmö, de studerade bostadsområdena

Primärområde	Kommun	Områdestyp
81643 Augustenborg-Lönngården.	Malmö	Extremt låg inkomst
81108 Möllevången	Malmö	Extremt låg inkomst
81847 Södra Rosengård	Malmö	Extremt låg inkomst
81532 Bellevuegården	Malmö	Mycket låg inkomst
81115 Ellstorp	Malmö	Mycket låg inkomst
81637 Heleneholm	Malmö	Mycket låg inkomst
81534 Holma	Malmö	Mycket låg inkomst
81114 Nobeltorget	Malmö	Mycket låg inkomst
81846 Norra Rosengård	Malmö	Mycket låg inkomst
81641 Nydala	Malmö	Mycket låg inkomst
81111 Sofielund	Malmö	Mycket låg inkomst
81113 Värnhem	Malmö	Mycket låg inkomst
81131 Västra Sorgenfri	Malmö	Mycket låg inkomst
84101 Arlov	Burlöv	Låg inkomst
82102 Norra Lund	Lund	Låg inkomst
82105 Västra Lund	Lund	Låg inkomst
81217 Kirsebergsstaden	Malmö	Låg inkomst
81644 Lindängen	Malmö	Låg inkomst
81848 Persborg-Hindby	Malmö	Låg inkomst
81218 Segevång	Malmö	Låg inkomst
82101 Lund Centrum	Lund	Under medelinkomst
81101 Gamla staden-Hamnen	Malmö	Under medelinkomst
81642 Gullvik	Malmö	Under medelinkomst
81528 Lorensborg	Malmö	Under medelinkomst
81107 Rådmansvången	Malmö	Under medelinkomst
81103 Rönneholm	Malmö	Under medelinkomst
81112 Rörsjön	Malmö	Under medelinkomst
81638 Söderkulla	Malmö	Under medelinkomst
83101 Trelleborg centrum	Trelleborg	Under medelinkomst
85101 Kävlinge	Kävlinge	Över medelinkomst
81531 Borgmästaregården	Malmö	Över medelinkomst

81216 Bulltofta-Håkanstorp	Malmö	Över medelinkomst
81851 Höja-Almgården	Malmö	Över medelinkomst
81426 Klagshamn	Malmö	Över medelinkomst
81533 Kroksbäck	Malmö	Över medelinkomst
81104 Kronprinsen	Malmö	Över medelinkomst
81535 Kulladal	Malmö	Över medelinkomst
81955 Kvarnby-Ö Skrävlinge	Malmö	Över medelinkomst
81536 Lindeborg	Malmö	Över medelinkomst
81745 Oxie	Malmö	Över medelinkomst
81105 Pildammsstaden	Malmö	Över medelinkomst
81102 Ribersborg	Malmö	Över medelinkomst
81106 S Förstaden	Malmö	Över medelinkomst
88101 Svedala	Svedala	Över medelinkomst
83103 Norra Trelleborg	Trelleborg	Över medelinkomst
83102 Västra Trelleborg	Trelleborg	Över medelinkomst
83104 Östra Trelleborg	Trelleborg	Över medelinkomst
85202 Furulund	Kävlinge	Hög inkomst
86101 Lomma	Lomma	Hög inkomst
82308 Dalby	Lund	Hög inkomst
82512 Genarp	Lund	Hög inkomst
82104 Södra Lund	Lund	Hög inkomst
82106 Torn	Lund	Hög inkomst
82411 Veberöd	Lund	Hög inkomst
82103 Östra Torn-Linnero	Lund	Hög inkomst
81324 Kalkbrottet-Sibbarp	Malmö	Hög inkomst
81952 Riseberga	Malmö	Hög inkomst
81427 Tygelsjö by	Malmö	Hög inkomst
81954 Videdal-Virentofta	Malmö	Hög inkomst
87101 Staffanstorp	Staffanstorp	Hög inkomst
89101 Vellinge	Vellinge	Hög inkomst
84202 Åkarp	Burlöv	Mycket hög inkomst
85303 Löddeköpinge	Kävlinge	Mycket hög inkomst
82207 Södra Sandby	Lund	Mycket hög inkomst
81425 Bunkeflostrand	Malmö	Mycket hög inkomst
81323 Djupadal	Malmö	Mycket hög inkomst
81322 Limhamn-Rosenvång	Malmö	Mycket hög inkomst
89202 Höllviken	Vellinge	Mycket hög inkomst
89303 Skanör-Falsterbo	Vellinge	Mycket hög inkomst
86202 Bjärred	Lomma	Extremt hög inkomst
81321 Mellanheden-Bellevue	Malmö	Extremt hög inkomst

Stor Stockholm

Tabell B3 Stor Stockholm, de studerade bostadsområdena

Primärområde	Kommun	Områdestyp
8421 Fittja	Botkyrka	Extremt låg inkomst
831 Vårby	Huddinge	Extremt låg inkomst
217 Rinkeby	Sthlm Västerort	Extremt låg inkomst
218 Tensta	Sthlm Västerort	Extremt låg inkomst
8534 Hovsjö	Södertälje	Extremt låg inkomst
8424 Alby	Botkyrka	Mycket låg inkomst
8423 Norsborg	Botkyrka	Mycket låg inkomst
838 Flemingsberg	Huddinge	Mycket låg inkomst
837 V Flemingsberg-Hs	Huddinge	Mycket låg inkomst
3021 Sollentuna C	Sollentuna	Mycket låg inkomst
2051 Hagalund-St Frösunda	Solna	Mycket låg inkomst
712 Hökarängen	Sthlm Söderort	Mycket låg inkomst
830 Rågsved	Sthlm Söderort	Mycket låg inkomst
1092 Blackeberg	Sthlm Västerort	Mycket låg inkomst
2192 Husby	Sthlm Västerort	Mycket låg inkomst
2142 Hallonbergen	Sundbyberg	Mycket låg inkomst
849 Geneta	Södertälje	Mycket låg inkomst
847 Ronna	Södertälje	Mycket låg inkomst
510 Åkersberga C	Österåker	Mycket låg inkomst
845 Tumba C-Storvreten	Botkyrka	Låg inkomst
728 Jordbro	Haninge	Låg inkomst
840 Huddinge C	Huddinge	Låg inkomst
832 Masmo	Huddinge	Låg inkomst
224 Jakobsberg C	Järfälla	Låg inkomst
414 Hallstavik	Norrtälje	Låg inkomst
412 Rimbo	Norrtälje	Låg inkomst
312 S Märsta	Sigtuna	Låg inkomst
311 Valsta	Sigtuna	Låg inkomst
2012 Ingentingskogen	Solna	Låg inkomst
209 Järva Krog	Solna	Låg inkomst
0321 Eriksdalsområdet	Sthlm Innerstad	Låg inkomst
030 Götgatsområdet	Sthlm Innerstad	Låg inkomst

015 Hjorthagen	Sthlm Innerstad	Låg inkomst
0012 Kristineberg	Sthlm Innerstad	Låg inkomst
802 Aspudden	Sthlm Söderort	Låg inkomst
707 Bagarmossen	Sthlm Söderort	Låg inkomst
827 Bandhagen	Sthlm Söderort	Låg inkomst
704 Björkhagen	Sthlm Söderort	Låg inkomst
815 Bredäng	Sthlm Söderort	Låg inkomst
710 Gubbängen	Sthlm Söderort	Låg inkomst
812 Hägerstensåsen	Sthlm Söderort	Låg inkomst
828 Högdalen	Sthlm Söderort	Låg inkomst
803 Liljeholmen	Sthlm Söderort	Låg inkomst
810 Midsommarkransen	Sthlm Söderort	Låg inkomst
817 Skärholmen	Sthlm Söderort	Låg inkomst
8221 Solberga-Älvsjö ind	Sthlm Söderort	Låg inkomst
811 Västberga	Sthlm Söderort	Låg inkomst
814 Västertorp	Sthlm Söderort	Låg inkomst
703 Ö Johanneshov-Hammarbyhöjden	Sthlm Söderort	Låg inkomst
8072 Östberga	Sthlm Söderort	Låg inkomst
111 Beckomberga	Sthlm Västerort	Låg inkomst
118 Hässelby Gård	Sthlm Västerort	Låg inkomst
117 Hässelby Strand	Sthlm Västerort	Låg inkomst
112 Vällingby-Grimsta	Sthlm Västerort	Låg inkomst
2141 Ör	Sundbyberg	Låg inkomst
721 Bollmora	Tyresö	Låg inkomst
229 Bro tätort	Upplands Bro	Låg inkomst
3083 Smedby	Upplands Väsby	Låg inkomst
3082 Väsby	Upplands Väsby	Låg inkomst
8422 Hallunda	Botkyrka	Under medelinkomst
725 Brandbergen	Haninge	Under medelinkomst
726 Handen	Haninge	Under medelinkomst
7291 Västerhaninge NV	Haninge	Under medelinkomst
719 Skogås	Huddinge	Under medelinkomst
6091 Fisksätra	Nacka	Under medelinkomst
602 Henriksdal	Nacka	Under medelinkomst
4132 Norrtälje	Norrtälje	Under medelinkomst
4131 Roslagsstaden	Norrtälje	Under medelinkomst
7361 Nv Nynäshamn	Nynäshamn	Under medelinkomst

203 Bergshamra	Solna	Under medelinkomst
2052 Vasalund	Solna	Under medelinkomst
101 Essingeöarna	Sthlm Innerstad	Under medelinkomst
0001 Fredhäll	Sthlm Innerstad	Under medelinkomst
0351 Hornstull	Sthlm Innerstad	Under medelinkomst
0352 S Nämndhuset	Sthlm Innerstad	Under medelinkomst
028 Sofiaområdet	Sthlm Innerstad	Under medelinkomst
0039 Stadshagen	Sthlm Innerstad	Under medelinkomst
029 Södra Katarina	Sthlm Innerstad	Under medelinkomst
0032 Thorildsplan	Sthlm Innerstad	Under medelinkomst
036 V Söder-Reimersholme	Sthlm Innerstad	Under medelinkomst
020 Ö Gärdet	Sthlm Innerstad	Under medelinkomst
711 Fagersjö	Sthlm Söderort	Under medelinkomst
715 Farsta	Sthlm Söderort	Under medelinkomst
716 Farsta Strand-Larsboda	Sthlm Söderort	Under medelinkomst
819 Fruängen	Sthlm Söderort	Under medelinkomst
801 Gröndal	Sthlm Söderort	Under medelinkomst
824 Hagsätra	Sthlm Söderort	Under medelinkomst
805 Johanneshov- Gullmarsplan	Sthlm Söderort	Under medelinkomst
7062 Skarpnäcksfältet	Sthlm Söderort	Under medelinkomst
708 Svedmyra	Sthlm Söderort	Under medelinkomst
816 Sätra	Sthlm Söderort	Under medelinkomst
818 Vårberg	Sthlm Söderort	Under medelinkomst
804 Årsta	Sthlm Söderort	Under medelinkomst
105 Abrahamsberg-Åkeshov	Sthlm Västerort	Under medelinkomst
2191 Akalla	Sthlm Västerort	Under medelinkomst
106 Riksby	Sthlm Västerort	Under medelinkomst
113 Råcksta	Sthlm Västerort	Under medelinkomst
108 Ulvsunda-Mariehäll	Sthlm Västerort	Under medelinkomst
211 C Sundbyberg-Alby	Sundbyberg	Under medelinkomst
2152 Rissne	Sundbyberg	Under medelinkomst
213 Storskogen	Sundbyberg	Under medelinkomst
848 Bergsvik-Brunnsäng	Södertälje	Under medelinkomst
850 Bårstaberget-Blombacka	Södertälje	Under medelinkomst
8532 Saltskog	Södertälje	Under medelinkomst
851 Södertälje C	Södertälje	Under medelinkomst
854 Östertälje	Södertälje	Under medelinkomst
611 Brunn	Värmdö	Under medelinkomst

610 Gustavsberg	Värmdö	Under medelinkomst
8461 Tullingeberg	Botkyrka	Över medelinkomst
843 Tuna-Alfa Laval	Botkyrka	Över medelinkomst
724 Kolartorp-Vega	Haninge	Över medelinkomst
730 Tungelsta	Haninge	Över medelinkomst
718 Trångsund-Stortorp	Huddinge	Över medelinkomst
2252 Nibble-Polhem	Järfälla	Över medelinkomst
227 Stäket-Kallhäll	Järfälla	Över medelinkomst
501 Baggeby-Larsberg	Lidingö	Över medelinkomst
6041 Jarlaberg	Nacka	Över medelinkomst
609 Kummelnäs	Nacka	Över medelinkomst
606 Orminge	Nacka	Över medelinkomst
733 Sorunda tätort	Nynäshamn	Över medelinkomst
7362 Sö Nynäshamn	Nynäshamn	Över medelinkomst
735 Ösmo tätort	Nynäshamn	Över medelinkomst
862 Salemstaden	Salem	Över medelinkomst
314 N Märsta-Brista	Sigtuna	Över medelinkomst
2013 Gamla Huvudsta	Solna	Över medelinkomst
202 Haga-Karolinska	Solna	Över medelinkomst
2011 Huvudsta Gård	Solna	Över medelinkomst
207 Råsunda	Solna	Över medelinkomst
204 Solna Centrum	Solna	Över medelinkomst
008 Birkastan-S:T-Eriksplan	Sthlm Innerstad	Över medelinkomst
011 City	Sthlm Innerstad	Över medelinkomst
025 Gamla Stan	Sthlm Innerstad	Över medelinkomst
031 Katarina kyrka	Sthlm Innerstad	Över medelinkomst
006 Kronobergsomr	Sthlm Innerstad	Över medelinkomst
033 Mariaområdet	Sthlm Innerstad	Över medelinkomst
053 Norrtull	Sthlm Innerstad	Över medelinkomst
051 Pontonjärparken	Sthlm Innerstad	Över medelinkomst
0322 Södra Station	Sthlm Innerstad	Över medelinkomst
009 Vasastan Nv Odenplan	Sthlm Innerstad	Över medelinkomst
705 Gamla Enskede	Sthlm Söderort	Över medelinkomst
7061 Kärrtorp	Sthlm Söderort	Över medelinkomst
826 Stureby	Sthlm Söderort	Över medelinkomst
709 Tallkrogen	Sthlm Söderort	Över medelinkomst
859 Järna tätort	Södertälje	Över medelinkomst
8531 Mariekälla	Södertälje	Över medelinkomst
858 Nykvarn tätort	Södertälje	Över medelinkomst
852 Rosenlund-Hagaberg	Södertälje	Över medelinkomst

8533 Västergård	Södertälje	Över medelinkomst
723 Tyresö Strand	Tyresö	Över medelinkomst
4071 Roslags Näsby	Täby	Över medelinkomst
4072 Täby C	Täby	Över medelinkomst
2281 Kungsängen-Tibble	Upplands Bro	Över medelinkomst
3081 Runby	Upplands Väsby	Över medelinkomst
8462 Sö Tullinge	Botkyrka	Hög inkomst
844 Uttran-Vårsta	Botkyrka	Hög inkomst
401 Mörby	Danderyd	Hög inkomst
125 Stenhamra	Ekerö	Hög inkomst
731 Vendelsö-Gudö	Haninge	Hög inkomst
7292 Västerhaninge SO	Haninge	Hög inkomst
836 Fullersta	Huddinge	Hög inkomst
841 Stuvsta	Huddinge	Hög inkomst
220 Barkarby	Järfälla	Hög inkomst
226 Vibblaby-Olovslund	Järfälla	Hög inkomst
605 Björknäs-Eknäs	Nacka	Hög inkomst
607 Boo	Nacka	Hög inkomst
603 C Nacka-Hästhagen	Nacka	Hög inkomst
717 Älta-Kolarängen	Nacka	Hög inkomst
310 Rosersberg	Sigtuna	Hög inkomst
305 Edsberg-Törnskogen	Sollentuna	Hög inkomst
304 Häggvik	Sollentuna	Hög inkomst
307 Rotebro	Sollentuna	Hög inkomst
023 Karlaplan-Strandvägen	Sthlm Innerstad	Hög inkomst
007 Kungsholmen	Sthlm Innerstad	Hög inkomst
034 Södersjukhuset-Tanto	Sthlm Innerstad	Hög inkomst
019 V Gärdet	Sthlm Innerstad	Hög inkomst
010 Vasastan S Odenplan	Sthlm Innerstad	Hög inkomst
018 Östermalm	Sthlm Innerstad	Hög inkomst
806 Enskede Gård	Sthlm Söderort	Hög inkomst
813 Hägersten-Mälarhöjden	Sthlm Söderort	Hög inkomst
821 Långbro-Älvsjö	Sthlm Söderort	Hög inkomst
713 Sköndal	Sthlm Söderort	Hög inkomst
825 Örby	Sthlm Söderort	Hög inkomst
8071 Örby Slott	Sthlm Söderort	Hög inkomst
114 Bromsten	Sthlm Västerort	Hög inkomst
2193 Kista	Sthlm Västerort	Hög inkomst

103 St Mossen-Traneberg	Sthlm Västerort	Hög inkomst
2151 Duvbo	Sundbyberg	Hög inkomst
857 Ekeby tätort	Södertälje	Hög inkomst
720 Trollbäcken	Tyresö	Hög inkomst
4091 Hägernäs	Täby	Hög inkomst
2282 Brunna	Upplands Bro	Hög inkomst
3092 Odenslunda	Upplands Väsby	Hög inkomst
4111 N Vallentuna	Vallentuna	Hög inkomst
4112 S Vallentuna	Vallentuna	Hög inkomst
506 Vaxholm	Vaxholm	Hög inkomst
612 Hemmesta tätort	Värmdö	Hög inkomst
509 Skånsta-Smedby	Österåker	Hög inkomst
403 Danderyds kyrka	Danderyd	Mycket hög inkomst
124 Tappström-Träkvista	Ekerö	Mycket hög inkomst
839 Huddinge Villastad	Huddinge	Mycket hög inkomst
833 Segelt-K Kurva	Huddinge	Mycket hög inkomst
835 Snättringe	Huddinge	Mycket hög inkomst
2232 Lund-Sandvik	Järfälla	Mycket hög inkomst
221 Skälby	Järfälla	Mycket hög inkomst
2231 Viksjö	Järfälla	Mycket hög inkomst
502 Hersby-Hersbyholm	Lidingö	Mycket hög inkomst
504 Islinge-Herserud	Lidingö	Mycket hög inkomst
505 Näset-Bosön	Lidingö	Mycket hög inkomst
5032 S Lidingön	Lidingö	Mycket hög inkomst
608 Saltsjöbaden	Nacka	Mycket hög inkomst
6042 Skuru-Duvnäs	Nacka	Mycket hög inkomst
863 Rönninge	Salem	Mycket hög inkomst
316 Sigtuna	Sigtuna	Mycket hög inkomst
301 Helenelund-Tegelhagen	Sollentuna	Mycket hög inkomst
306 Norrviken-Viby	Sollentuna	Mycket hög inkomst
303 Sjöberg	Sollentuna	Mycket hög inkomst
3022 Tureberg	Sollentuna	Mycket hög inkomst
022 Djurgården	Sthlm Innerstad	Mycket hög inkomst
017 Lärkstaden	Sthlm Innerstad	Mycket hög inkomst
004 Marieberg-Råambshov	Sthlm Innerstad	Mycket hög inkomst
027 N Hammarbyhamnen	Sthlm Innerstad	Mycket hög inkomst
820 Herräng-Långsjö	Sthlm Söderort	Mycket hög inkomst
1221 N Hässelby villastad	Sthlm Västerort	Mycket hög inkomst
110 N Ängby-Bromma	Sthlm Västerort	Mycket hög inkomst

115 Nälsta-Flysta	Sthlm Västerort	Mycket hög inkomst
116 Solhem	Sthlm Västerort	Mycket hög inkomst
119 Vinsta-Kälvesta	Sthlm Västerort	Mycket hög inkomst
216 Ursvik-Järva	Sundbyberg	Mycket hög inkomst
856 Pershagen	Södertälje	Mycket hög inkomst
722 Fårdala-Krusboda	Tyresö	Mycket hög inkomst
4092 Gribbylund	Täby	Mycket hög inkomst
408 Näsbypark-Viggbyholm	Täby	Mycket hög inkomst
410 Täby Kyrkby	Täby	Mycket hög inkomst
3093 Bollstanäs	Upplands Väsby	Mycket hög inkomst
511 Österskär-Margretelund	Österåker	Mycket hög inkomst
404 Djursholm	Danderyd	Extremt hög inkomst
405 Enebyberg	Danderyd	Extremt hög inkomst
402 Stocksund-Tranholmen	Danderyd	Extremt hög inkomst
104 Nockeby-Nbyhov	Sthlm Västerort	Extremt hög inkomst
1222 S Hässelby villastad	Sthlm Västerort	Extremt hög inkomst
1091 Södra Ängby	Sthlm Västerort	Extremt hög inkomst
102 Ålsten-Äppelviken	Sthlm Västerort	Extremt hög inkomst
4062 Ella	Täby	Extremt hög inkomst
4063 Ella Gård	Täby	Extremt hög inkomst
4061 Valla-Visinge	Täby	Extremt hög inkomst

Referenser

Aftonbladet (23 mars 1997), *Såna är vi såna är de*

Andersson, R. (1997), "Bo i skilda världar" i *Mångfald och ursprung, rapport från ett multietniskt Sverige*, Statens invandrarverk

Andersson, R. och Molina, I. (1996), "Etnisk boendesegregation i teori och praktik", i SOU 1996:55, *Vägar in i Sverige*.

Biterman, D. (1996), "Den etniska boendesegregationens utveckling i Stockholms län 1970-1990" i *Etnicitet, Segregation och Kommunal Planering*, Rapport 1996:1, Nordplan

Folkhälsoinstitutet 1994:24, *Ensamma mammor - en rapport om ensamstående mödrars hälsa och livsvillkor*

Inregia AB, (PM 1996-06-06), *Gruppering och beskrivning av utvecklingen i storstädernas bostadsområden utifrån befolkningens ekonomiska resurser*"

Jönsson, R L., Söderfeldt, B. och Starrin, B. (1996), "Om att leva utan arbete – arbetslösas upplevelse", i (SOU 1996:151), *Bidrag genom arbete – en antologi*

Kuusela, K. (1993), *Integration i invandrartäta bostadsområden?*, Forskningsrapport Nr 111, Sociologiska institutionen Göteborgs Universitet

Länsstyrelsen i Stockholms län (1996), *Ensamstående föräldrar i Stockholms län*, Rapport 1996:14.

Malmö stad (1996), *Hur mår Malmö?*, Folkhälsorapport

Marklund, S., Lindqvist, R., Stattin, M. och Grape O. (1994), *Varför ökar antalet förtidspensionärer? - regelförändringar, yrkesförändringar och arbetslöshet 1980 - 1993*, Riksdagen 1993/94, Saml Nr 26, Bilaga 3

Proposition 1996/1997:1, bilaga 4, *Fördelningspolitisk redogörelse*

Salonen, T. (1994), *Välfärdens marginaler*

Salonen, T. (1996), i *Att få bli vuxen – om ungdomars etablering på olika marknader: rapport från en ungdomsforskningskonferens den 29 november 1996*, Rapport från barn och ungdomsdelegationen

SCB (1997), *Utesluten från arbetsmarknaden – Arbetslös på 80-talet ofta arbetslös även på 90-talet*, Information om utbildning och arbetsmarknad 1997:2

Skogh S. (1963), *Arbetets marknad*

Socialstyrelsen (1994:10), *Social rapport 1994*

Socialstyrelsen (1997:14), *Social rapport 1997*

Socialstyrelsen (olika årgångar), *Statistik Socialtjänst*

Socialstyrelsen, (1995:4), *Socialbidragstagare och socialbidragens utveckling*, Socialstyrelsen följer upp och utvärderar

SOU (1994:148), *Förtidspension - en arbetsmarknadspolitisk ventil?*, Rapport från sjuk- och arbetsskadeberedningen samt Arbetsmarknadspolitiska kommittén

SOU (1995:42), *Att röja hinder*, Delbetänkande av Storstadskommittén

SOU (1997:61), *Att växa bland betong & kojor*, Ett delbetänkande om barns- och ungdomars uppväxtvillkor i storstädernas utsatta områden från Storstadskommittén

Stockholms Läns Landsting (1994), *Folkhälsorapport om hälsoutvecklingen i Stockholms län*

Wasserman, D. (1990), "Flest självmordsförsök bland unga, från-skilda mödrar" i *Social forskning nr 4/90*

Välfärdsprojektet, Socialdepartementet (1996), *Ensamföräldrarna – en utsatt grupp?*